

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ**

Навчально-науковий інститут права та міжнародно-правових відносин

Кафедра історії та теорії держави і права

Дипломна робота бакалавра

на тему: ДРОГОБИЦЬКА СОЛЕВАРНЯ

Виконав: студент навчальної групи ІСТ 21–2
спеціальність 032 «Історія та археологія»
Горбенко А.В.

Керівник Морозов Олег Вікторович, д.і.н., доцент
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Рецензент Михайлюк Олександр Володимирович,
доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри документознавства
та інформаційної діяльності
Українського державного університету
науки і технологій
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Дніпро – 2025

АНОТАЦІЯ

Горбенко А.В. Дрогобицька солеварня.

Дипломна робота бакалавра на здобуття освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 032 «Історія та археологія». Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2025. 71 с.

Дипломна робота присвячена комплексному дослідженню історії Дрогобицької солеварні як одного з найстаріших діючих промислових об'єктів України, що функціонував безперервно від XIV століття до сьогодення. У роботі розглянуто еволюцію виробничих процесів, торговельну діяльність і соціальний вплив солеварні на життя міста. Особливу увагу приділено трансформаціям підприємства в різні історичні періоди: від середньовічної організації праці до державної монополії часів Австро-Угорщини, викликів радянської планової економіки та адаптації до ринкових умов незалежної України. Досліджено архівні джерела, топографічні матеріали та усні свідчення, що дозволило простежити, як солеварний промисел впливав на розвиток ремесел, міської інфраструктури та формування культурного ландшафту Дрогобича.

У результаті дослідження встановлено, що Дрогобицька солеварня відігравала ключову роль у соціально-економічному розвитку регіону, попри численні виклики – від бюрократизації до зниження рентабельності через конкуренцію. Підприємство зберегло традиційну технологію випарювання солі, що стало важливим елементом його культурної спадщини. Сучасні ініціативи щодо створення історико-туристичного комплексу відкривають нові перспективи для сталого розвитку заводу та інтеграції його в культурний простір регіону.

Ключові слова: *Дрогобицька солеварня, сіль, виробництво, монополія, модернізація, історія, туризм, культурна спадщина.*

SUMMARY

Horbenko A.V. Drohobych Saltworks.

Bachelor's thesis for obtaining the educational degree "Bachelor" in the specialty 032 "History and Archaeology." University of Customs and Finance, Dnipro, 2025. 71 pages.

The thesis is dedicated to a comprehensive study of the history of the Drohobych Saltworks, one of the oldest continuously operating industrial sites in Ukraine, which has been functioning since the 14th century to the present day. The work examines the evolution of production processes, trade activities, and the social impact of the saltworks on the city's life. Special attention is given to the enterprise's transformations during various historical periods: from medieval labor organization to the state monopoly under the Austro-Hungarian Empire, the challenges of the Soviet planned economy, and adaptation to the market conditions of independent Ukraine. Archival sources, topographic materials, and oral testimonies were analyzed, allowing the research to trace how the salt production industry influenced the development of crafts, urban infrastructure, and the cultural landscape of Drohobych.

As a result of the study, it was established that the Drohobych Saltworks played a key role in the socio-economic development of the region, despite numerous challenges – from bureaucratization to declining profitability due to competition. The enterprise preserved the traditional salt evaporation technology, which became an important element of its cultural heritage. Modern initiatives to create a historical and tourist complex open new perspectives for the sustainable development of the plant and its integration into the cultural space of the region.

Keywords: Drohobych Saltworks, salt, production, monopoly, modernization, history, tourism, cultural heritage.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. СОЛЕВАРІННЯ У ДРОГОБИЧІ У XIV– НА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ.....	10
1.1. Виробничі, торгові та соціальні аспекти солеварні у Дрогобичі	10
1.2. Дрогобицька солеварня у перші десятиліття австрійського урядування (70-ті рр. XVIII – середина XIX ст.)	15
1.3. Розвиток солевиробництва у Дрогобичі в другій половині XIX – на початку XX ст.	21
РОЗДІЛ 2. ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ДРОГОБИЦЬКОЇ СОЛЕВАРНІ У XX СТОЛІТТІ (1919–1991)	28
2.1. Стан Дрогобицької солеварні у міжвоєнний період (1919–1939)	28
2.2. Дрогобицька солеварня у роки Другої світової війни (1939–1945)	34
2.3. Дрогобицький солевиварювальний завод в умовах радянської економічної системи (1945–1991).....	40
РОЗДІЛ 3. ДРОГОБИЦЬКЕ СОЛЕВИРОБНИЦТВО В ДОБУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ	45
3.1. Трансформаційні процеси	45
3.2. Промислово-виробничий потенціал.....	50
3.3. Туристично-культурні вектори розвитку	54
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	62
ДОДАТКИ	70

ВСТУП

Актуальність дослідження. Дослідження історії Дрогобицької солеварні є важливим не лише з точки зору локальної історії, а й у ширшому контексті економічного та соціального розвитку Центрально-Східної Європи. Це підприємство відіграло ключову роль у формуванні міського середовища Дрогобича, визначаючи його економічний потенціал, соціальну структуру та культурну самобутність. У 2024 році знову постало питання приватизації солеварні, тому, особливо важливо дослідити її історичний розвиток, правовий статус та вплив різних адміністративних систем на її функціонування.

Збереження і вивчення промислової спадщини Дрогобича набуває особливого значення у контексті сучасних дискусій про майбутнє підприємства. Дрогобицька солеварня є одним із найстаріших діючих промислових об'єктів Європи, і питання її приватизації викликає як економічні, так і соціально-культурні дискусії. Вивчення історичних етапів розвитку підприємства дозволяє оцінити можливі наслідки змін у формі власності та перспективи його подальшої діяльності.

Актуальність зумовлена також необхідністю аналізу ефективності державного та приватного управління солеварним виробництвом у різні історичні періоди. Дрогобицька солеварня функціонувала за різних політичних режимів – від польського та австрійського панування до радянської націоналізації та сучасної української державної моделі. Досвід минулого може стати корисним у визначенні оптимальних умов для майбутнього підприємства, включаючи можливі моделі приватизації, її вплив на місцеву громаду та економіку регіону.

Таким чином, вивчення історії Дрогобицької солеварні є не лише питанням наукового інтересу, а й важливим фактором для прийняття зважених рішень щодо її майбутнього. Глибокий аналіз історичного розвитку підприємства дозволить краще зрозуміти його економічне та соціокультурне значення, а також сприятиме виробленню стратегічного підходу до

приватизації, що відповідатиме інтересам місцевої громади та держави в цілому.

Об'єктом дослідження є Дрогобицька солеварня як економічне, соціальне та історико-культурне явище.

Предметом дослідження є трансформація виробничих, управлінських і соціальних процесів на Дрогобицькій солеварні протягом XIV – XXI століття.

Мета дослідження є комплексне вивчення історичного розвитку Дрогобицької солеварні від її заснування до сьогодення, з акцентом на її економічні, технологічні та соціокультурні трансформації.

Для досягнення мети були поставлені такі **завдання**:

- Визначити виробничі, торгові та соціальні аспекти діяльності солеварні у Дрогобичі.
- Дослідити стан та функціонування Дрогобицької солеварні у перші десятиліття австрійського урядування (70-ті рр. XVIII – середина XIX ст.).
- Проаналізувати розвиток солевиробництва у Дрогобичі в другій половині XIX – на початку XX ст.
- З'ясувати стан Дрогобицької солеварні у міжвоєнний період (1919–1939).
- Розглянути діяльність Дрогобицької солеварні у роки Другої світової війни (1939–1945).
- Оцінити функціонування Дрогобицького солевиварювального заводу в умовах радянської економічної системи (1945–1991).
- Дослідити Дрогобицьке солевиробництво в добу незалежності України.

Хронологічні рамки роботи охоплюють період від XIV– XXI століття. Нижня межа визначена століттям першої згадки про Дрогобицьку солеварню. Верхня межа визначена останніми роками розвитку Дрогобицької солеварні в роки незалежності України.

Методологічною базою дослідження послужили праці наступних науковців: Тимошенко Л., Галів М., Біла С., Галик В., Ільницький В., Лазорак Б., Лозинська І., Попп Р., Стецик Ю. та інші.

Дослідження спиралося на концепцію марксизму в рамках п.2.3., що використовувалася в дослідженні питання діяльності Дрогобицького солевиварювального заводу в умовах радянської економічної системи; концепцію «національно-культурної пам'яті», що використовувалася в дослідженні питання історичної спадщини Дрогобицької солеварні.

Методи дослідження. Відповідно до поставленої мети та завдань дослідження у роботі використано сукупність методів наукового пізнання:

1) спеціально-історичні – історико-системний та історико-порівняльний методи;

2) логічні методи і прийоми – дедукція, індукція, аналіз, синтез – застосовуються впродовж здійснення усього наукового аналізу.

Історіографічна база роботи є значною та охоплює всю історію Дрогобицької солеварні. Історіографічну базу умовно можна поділити на три підрозділи: перший – праці, які вийшли у світ в кінці XIX ст. і до початку 20-х рр.. XX ст., другий – література часів перебування України в складі СРСР; третій – дослідження вітчизняних істориків, які почали з'являтися з 1991 р..

У перший період «Зародження історіографічних досліджень» формувалися перші наукові підходи до вивчення солеварного виробництва. Дослідники того часу, зокрема польські та австрійські вчені, зосереджувалися на архівних джерелах, адміністративних документах та економічних аспектах. Серед ключових робіт – ранні монографії та статті, що базувалися на первинних матеріалах.

До фундаментальних досліджень цього періоду відносяться роботи К. Сземерського та М. Келба, які висвітлювали питання геологічних та гідрогеологічних аспектів солових джерел. Також не менш вагомими є статті Відмана К. та матеріали з архівних зборів, наприклад, Прокаша А.

Роботи таких авторів, як М. Маєвський та Я. Рутковський зосереджувалися на аналізі доходів і господарської організації солеварень, що мало важливе значення для подальшої історіографії. Дослідження М. Мщівуйєвського та архівна збірка міста Дрогобича заклали основу для розуміння соціально-економічного контексту діяльності солеварного підприємства.

Другий період «Радянська історіографія», хоча менш насичений окремими монографічними виданнями, характеризується специфічною методологією радянської науки. Ідеологічні обмеження та централізований контроль над науковою діяльністю зумовили, що дослідження часто орієнтувалися на інтерпретацію історії з точки зору соціально-економічного розвитку та класової боротьби.

Попри меншу кількість видань, саме в цей період зберігалися та систематизувалися архівні джерела (наприклад, документи з Державного архіву Львівської області), що згодом стали основою для критичного перегляду історії солеварного виробництва.

Третій період «Пострадянська та сучасна історіографія». Після здобуття незалежності наукова спільнота отримала можливість відродити регіональні дослідження та відкрити нові архівні фонди. Цей етап відзначається міждисциплінарністю, детальним аналізом первинних документів та активним використанням цифрових ресурсів. Науковці (Галів М., Галик В., Юрчишин Н. та інші) приділяють увагу не лише економічним, але й культурно-історичним аспектам солеварного виробництва.

Сучасні праці таких авторів, як Л. Тимошенко та М. Гаврилюк, представляють собою комплексний аналіз історичної топографії, церковної та соціально-економічної історії давнього Дрогобича. Ці роботи поєднують архівні дані з сучасними методами дослідження, дозволяючи реконструювати розвиток солеварні від середньовічних часів до сучасності.

Колективна монографія «Дрогобицька солеварня: нарис історії від найдавніших часів до початку XXI ст.» (2022) стала важливим підсумком

багаторічних досліджень, висвітлюючи всі аспекти функціонування підприємства. Вона містить аналіз архівних матеріалів, описує технологічні процеси виробництва та проблеми, пов'язані з його сучасним станом. Також у публікаціях останніх років розглядаються питання можливого збереження підприємства як історико-культурного об'єкта та його інтеграції в туристичний сектор.

Використано хронологічний принципи визначення розділів, що розкриває в хронологічному порядку історію Дрогобицької солеварні. Робота складається зі вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел та літератури (86 найменувань).

РОЗДІЛ 1. СОЛЕВАРІННЯ У ДРОГОБИЧІ У XIV– НА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

1.1. Виробничі, торгові та соціальні аспекти солеварні у Дрогобичі

Історія солеваріння у Дрогобичі, попри значну увагу в історіографії, супроводжується міфами, які часто суперечать документальним джерелам. Перші достовірні згадки про дрогобицьку солеварню датуються кінцем XIV століття, зокрема листом папи Боніфация IX від 1390 року, де згадується «десятина солі в Дрогобичі» [33, с. 109; 83; 84]. Хоча солеваріння в регіоні має давні корені, що підтверджується літописними згадками про сіль у Прикарпатті (наприклад, 1106 рік), безпосередніх доказів існування дрогобицької солеварні у давньоруський час немає. Таким чином, питання точного визначення початку солеваріння у Дрогобичі залишається дискусійним, незважаючи на численні припущення в науковій літературі.

Солеварня відігравала ключову роль у планувально-просторовому розвитку Дрогобича, визначаючи його містотвірну структуру. Вірогідно, саме навколо солеварного промислу формувалося найдавніше поселення, що підкреслюється дослідниками історії міста (Гаврилук М. І., Тимошенко Л., Олійник О. [17, с. 165; 43, с. 58-61; 57, с. 729-731] та інші). Дрогобич XIV століття мав риси східноруського (візантійського) типу міст із відкритим центром, а його планування враховувало ландшафтні особливості, зокрема схили річки Тисьмениці. Центр міста розташовувався на найвищому пагорбі, а забудова посаду розвивалася вздовж річки та природних осей. Солеварня, розміщена на місці сучасного заводу, була одним із головних об'єктів протоміської забудови, а її значення підкреслювалося тим, що урядник дрогобицької жупи називався «руським жупником», що свідчить про важливість цього промислу для регіону.

Аналіз історичних джерел [23, с. 259; 72; 76; 81] показує, що солеварний промисел у Дрогобичі був важливим економічним центром, який керувався

жупниками, серед яких переважали іноземці, зокрема італійці. З XVI століття солеварня перейшла під контроль місцевих магнатів, таких як Станіслав Гербурт, що призвело до зміни управління та монополізації виробництва. У місті існувало кілька королівських криниць соляної ропи, а солеварня стала центром, навколо якого формувалося поселення, зокрема передмістя Зваричі. Поруч із солеварнею розташовувалися давні церкви, що свідчить про концентрацію населення навколо цього промислу. Однак точні дані про діяльність солеварні до XVI століття обмежені, а багато історичних свідчень, зокрема про церкви, супроводжуються легендами та непідтвердженими твердженнями [77, с. 18-19; 82], що ускладнює реконструкцію подій.

Передмістя Дрогобича, зокрема Зваричі та Завіжне, були тісно пов'язані з солеварним промислом, що підкреслюється історичною топографією та документами [17, с. 167; 49, с. 528–532]. Навколо солеварні розташовувалися важливі об'єкти, такі як двір вйта, жупний двір та церкви, що свідчить про концентрацію управлінських і релігійних центрів у цій зоні. Таким чином, вважаємо, що солеварня стала не лише економічним, а й соціально-просторовим центром, навколо якого формувалося місто та його передмістя.

Римо-католицькі святині, такі як костьол Св. Варфоломія, отримували доходи від солеварні, що підкреслює їхню економічну залежність від цього промислу. Ремісничі цехи, зокрема кравці та ткачі, активно розвивалися на передмістях, таких як Завіжне та Лішнянське, де мешкали їхні члени. Церква Св. Юрія, розташована поблизу солеварні, стала центром духовного життя місцевих парафіян, серед яких були солеварі та ремісники [52, с. 398–412; 53, с. 472; 54, с. 467–476; 55, с. 40–42].

Символіка Дрогобича, пов'язана з солеварним промислом, має глибоке історичне коріння, що знаходить відображення в міській сфрагістиці та геральдиці. Найдавніші печатки міста, датовані XV–XVIII століттями, що підкреслює важливість солеваріння для економічного розвитку міста. Ця символіка також використовувалася в цеховій практиці, зокрема кравцями, де старший цехмістр мав ціху з дев'ятьма топками, що свідчить про інтеграцію

соляної тематики в соціальну та культурну життя міста. У XVIII столітті герб Дрогобича був офіційно затверджений із зображенням дев'яти золотих бочок солі, що підкреслює тривалий вплив солеварного промислу на міську ідентичність [21, с. 133-134]. З огляду на вищезазначене робимо висновок, що соляна символіка стала не лише елементом геральдики, а й важливим культурним спадком, що відображає історичну роль Дрогобича як центру солеваріння.

У XV–XVI століттях солеварний промисел у Дрогобичі був важливим економічним центром, що підтверджується документальними згадками про оренду жуп італійськими купцями та князями Острозькими [78, с. 40; 66; 65]. Сіль, виварена в Дрогобичі, поставлялася на Волинь, Київську Русь, до Польщі та Угорщини, що підкреслює стратегічне значення міста у торгівлі сіллю. Технологічний процес виробництва солі включав видобуток соляної ропи з шахт, її транспортування до солеварень та виварювання у великих металевих панвах і черинах. Дрогобич був організований навколо солеварного промислу, з чітким поділом на передмістя, де мешкали ремісники та солевари, що підкреслює його роль як важливого економічного та соціального центру регіону.

Дрогобицька солеварня у XVI столітті була важливим економічним центром, де виробляли сіль на королівських та міських панвах. Виробництво солі фінансувало не лише місцеві потреби, але й підтримувало церковні установи, зокрема перемишльську капітулу та костьоли. Доходи від солеварні розподілялися між різними урядовцями, робітниками та службовцями, що свідчить про високий рівень спеціалізації та організації виробництва. Сіль транспортувалася до Бидгощі, але значні втрати виникали через складність перевезень. Місцеві села постачали дерево для опалення панв, що підкреслює взаємозв'язок солеварні з навколишніми громадами.

Люстрація Дрогобича 1663–1664 рр. є одним із найважливіших джерел з історії міста у XVII ст., оскільки містить детальний опис королівського привілею на староство, склад поселень, фільварків, а також систему

надходжень від солеварного промислу. У документі згадуються міські привілеї, бондарський цех, пов'язаний із виробництвом солі, та оборонні споруди, зокрема Жупна (Краківська) брама, через яку пролягала дорога до місцевої жупи [28, с. 34]. Така інфраструктура підтверджує вагому роль солеваріння в економічному житті міста та вплив на розбудову міських укріплень і прилеглих територій.

Особливу увагу люстрація приділяє взаємодії влади старости з мешканцями Дрогобича, а також згадує про єврейську громаду, яка лише в XVII ст. поступово виборола право на поселення в місті. Хоча ранні джерела XIV–XVI ст. свідчать про поодинокі згадки імен єврейських орендарів солі (Волчка, Дзялка, Натка, Самсона), вони здебільшого не резидували у самому Дрогобичі. У середині XVII ст. місцева єврейська громада почала формуватися довкола старостинського лану, відомого як «Лан» або «Зварич», поблизу жупи, що було зумовлено господарською активністю та потребою в житлі біля промислових об'єктів.

Документ також дає уявлення про соціальну та просторову структуру Дрогобича, де визначальну роль відігравали жупи (солеварні), що забезпечували місту стабільні доходи. Система оподаткування, оренди та відносини з ремісничими цехами (особливо бондарським) підкреслюють багатогранність міського життя. З часом єврейська громада розширювала свою діяльність, отримуючи привілеї від старост та влаштовуючи власну інфраструктуру, проте в період козацьких штурмів і військових потрясінь зазнавала втрат і переселень.

У XVII–XVIII століттях дрогобицька солеварня перебувала під контролем Самбірської економії, де широко поширилися орендні відносини, часто зі зловживаннями. Поширення орендних і суборендних відносин призвело до того, що ключові черуни (солеварні) опинилися в руках «квотників» — типових суборендарів, зобов'язаних поставляти визначену кількість солі за фіксованою ціною. Хоча у 1565 р. видобували близько 70 тис. бочок солі, а в 1688–1689 рр. — 80 тис. бочок на рік, загальний обсяг

виробництва протягом XVI–XVIII ст. майже не змінився. Водночас дрібні товаровиробники («черинники»), які займалися виварюванням «топкової» солі, поступово втрачали свої позиції через високі ціни на сировину, заборону купувати «грубі дрова» та інші утиски з боку великих підприємців і адміністрації [33, с. 112-116].

На початку XVIII ст. у структурі місцевої жупи з'явилися нові учасники, зокрема місцеві кармеліти, що свідчить про розширення кола зацікавлених у соляному бізнесі осіб. Водночас особливого впливу набув орендар Зельман Вольфович, який діяв як «фактор» старостини Тарлової і забезпечував суттєве збільшення доходів старости (з 14 тис. зл. у 1732 р. до 58 тис. зл. у 1753 р. [86, с. 156]). Проте його «гучне урядування» завершилося ув'язненням у кармелітському монастирі, що підкреслює суперечливість та конфліктність орендних відносин у солеварному промислі регіону.

У другій половині XVIII століття дрогобицька солеварня зазнала значних змін під керівництвом старости Вацлава Жевуського, який провів модернізацію виробництва. Було впорядковано виробництво солі, збільшено обсяги та впроваджено нові технології. Жевуський також канонізував міську символіку, зокрема герб із дев'ятьма соляними топками, що символізувало дев'ять черунів для виварювання солі. Виробництво солі було розподілене між королівськими, монастирськими та орендованими єврейськими купцями джерелами, що підкреслює економічну важливість солеварні для регіону. Ці реформи підготували солеварню до нового етапу розвитку після приєднання Галичини до Австрії.

Дрогобицьке староство в XVI–XVIII ст. було тісно пов'язане з розвитком солеваріння, адже на його території розташовувалися численні соляні джерела. Міста та села формувалися навколо цих ресурсів, а сам Дрогобич, завдяки зручному розташуванню на «соляному тракті», став важливим промислово-торговим центром. Зі свідчень люстрацій відомо, що до складу староства входили села, де активно виварювали сіль (Стебник, Модричі, Трускавець, Солець та інші), а також низка поселень, які належали до Самбірської економії.

У деяких населених пунктах (наприклад, у Модричах) частина солеварних процесів підпорядковувалася старості, а частина – урядникам економії.

Особливий інтерес викликає Трускавецька солеварня, згадки про яку сягають середини XVI ст. Тут було кілька веж-криниць (панв), звідки видобували солянку (суровицю) за допомогою дерев'яного обладнання (керату), а потім виварювали сіль у великих металевих панвах у приміщеннях, що називалися «броварями» [20, с. 14-51]. Лісистість навколишніх територій забезпечувала достатню кількість дров, необхідних для топлення солі.

Протягом XVIII ст. технологія виробництва солі залишалася переважно незмінною, хоча дерев'яні конструкції швидко зношувалися і потребували постійного ремонту. Загалом солеварний промисел у Дрогобицькому старостві мав велике значення для регіону, сприяючи розвитку торгівлі й формуванню економічних зв'язків із сусідніми територіями.

У другій половині XVIII століття трускавецька солеварня зазнала ремонту та модернізації, зокрема було побудовано новий студень, штольню, приміщення для керату та огорожено територію. Виробництво солі залишалося орендованим. Локалізація жупи пов'язана з урочищами «Баньки» та «Понерлі», де, за переказами, залишилися сліди давньої солеварні.

Вищезазначене підкреслює важливість солеварного промислу для регіону, який зазнав значних змін у підавстрійський період, зокрема через технічне переоснащення.

1.2. Дрогобицька солеварня у перші десятиліття австрійського урядування (70-ті рр. XVIII – середина XIX ст.)

З приходом австрійської влади у Галичину королівські маєтки, зокрема й солеварні (жупи), перейшли у державну власність і були підпорядковані спеціальній дирекції в Львові, де впроваджено нову систему управління

«салінами». Від 1773 р. виробництво солі офіційно проголошено монополією, що означало заборону приватного володіння соляними промислами та обов'язковий державний контроль за обсягами й продажем продукції. У результаті, до цісарського скарбу передали не лише колишні королівські жупи, а й приватні черуни в Дрогобичі, Сільці, Стебнику та інших поселеннях, чим було обмежено права попередніх власників [20, с. 23-24]. Хоча націоналізовані солеварні передавали в оренду підприємцям, чимало місцевих жителів (зокрема дрогобицькі міщани) втратили своє основне джерело прибутку, оскільки не могли більше самостійно варити й реалізовувати сіль.

22 грудня 1772 року було ухвалено розпорядження про проведення інвентаризації колишніх королівських володінь та спрямування їхніх фінансових надходжень до новоствореного публічного цісарського скарбу. Уже 4 лютого 1773 року заявили про намір вилучити соляні джерела з приватного використання, заборонивши при цьому відкривати нові соляні вікна. Наступні накази від 6 серпня 1774 року стосувалися обмежень на торгівлю сіллю: від 1 листопада 1774 року приватна торгівля цим ресурсом припинялася, а всі приватні орендарі мали встигнути до цього часу продати державному скарбу соляні бочки за ціною три злотих за штуку. Після встановленого терміну будь-які непродані запаси конфісковувалися без компенсації на користь держави. Також було оголошено, що уряд може викупити приватні соляні жупи за умовну вартість. Відтоді Дрогобицька солеварня потрапила під управління австрійських чиновників, які не володіли гірничою освітою і не мали належних знань у галузі солеварного виробництва [20, с. 24].

Наприкінці XVIII ст., з утвердженням державної монополії на сіль (1774), австрійський уряд розпочав масштабний процес вимінювання приватних володінь із солеварнями на колишні королівські маєтки, при цьому особливу увагу приділяли наявності лісових ресурсів, потрібних для виварювання солі. Відповідно до розпорядження 1786 р. всі соляні джерела перейшли у власність держави: так було викуплено, зокрема, соляні жупи Дрогобича, Стебника та Долини у родини Жевуських. Колишні солевари тепер

ставали найманими робітниками з фіксованою платнею та житлом поблизу солеварень, що свідчить про докорінну зміну соціально-економічного статусу людей, які раніше самостійно вели солеварний промисел [19, с. 35]. На нашу думку, такі заходи уряду хоч і були спрямовані на впорядкування виробництва та оподаткування, водночас створювали передумови для втрати місцевими громадами самостійності й економічних вигод, які вони мали до монополізації.

Урядові розпорядження 1774, 1776 рр. встановлювали правила для виварювання та продажу солі, включно із соляним податком і заборонаю вивозити продукцію за межі визначених дистриктів. У разі порушення умов чи несплати податку приватні жупи переходили під пряме управління держави. Для контролю за якістю та обсягами видобутої солі при жупах працювали державні чиновники, а на бочках вибивали герб Пілява як ознаку територіальної належності. Такі жорсткі регламентації, на наш погляд, відображають прагнення держави централізувати й максимізувати прибутки від стратегічного ресурсу, але водночас обмежували економічну свободу місцевих виробників і купців, які раніше діяли у відносно вільному правовому полі.

21 серпня 1781 року всі приватні й державні солеварні було об'єднано в єдиний монопольний реєстр, оскільки податок з них справлявся на однакових засадах. Тоді ж нагуєвицькі, ясеницькі й уличнянські соляні джерела постачали сировину найближчим солеварням у Стебнику, Колпці, Дрогобичі та Модричах. Щоб запобігти надмірним прибуткам приватних виробників і транзитних фірм, у 1775–1777 роках у Львові на Городоцькому передмісті збудували великий склад (амбар) для зберігання й продажу солі, витративши на це 14 833 злотих ринських. Згодом, 8 серпня 1783 року, держава заборонила реалізацію солі в приватних конторах, дозволивши постачати її виключно до львівського амбару [73-75]. Логічним продовженням централізації стало створення 21 березня 1787 року монопольного уряду з управління соляним промислом. Вважаємо, що такий крок уряду свідчив про прагнення встановити

жорсткий контроль за рентабельною галуззю, водночас обмежуючи свободу підприємництва на місцевому рівні.

Тим часом 1781 року знизили ціни на сіль на 1 крейцер віденської валюти в кількох дистриктах (Дрогобицькому, Перемишльському, Ліському, Галицькому, Тисьменицькому, Коломийському). У 1783 році відмінили попередні розпорядження і проголосили вільну торгівлю сіллю всередині краю й за його межами, однак заборонили ввозити галицьку сіль в Угорщину й австрійські землі. Хоча потужності солеварень Галичини могли забезпечити потреби величезної кількості людей у Європі, австрійська адміністрація свідомо обмежувала виробництво, аби воно задовольняло насамперед внутрішній попит [73-75].

У першій половині XIX століття соляна промисловість Східної Галичини зазнала значного скорочення через економічну нерентабельність і конкуренцію з боку дешевшої російської солі. Це призвело до закриття більшості солеварень, що негативно вплинуло на місцеву економіку та зайнятість населення. Австрійська влада націоналізувала солеварні, централізуючи виробництво, але це не врятувало галузь від занепаду.

У XIX ст. відбувалося об'єднання менш витратних або географічно малозначущих осередків видобутку солі, що супроводжувалося закриттям численних солеварень. Австрійська адміністрація намагалася впровадити професійне управління, замінюючи представників місцевих панівних верств кваліфікованими фахівцями – інженерами, вченими та лікарями. Подібна реорганізація відзначалася значним бюрократичним апаратом, де ключові посади займали представники центральних імперських кіл (німці, австрійці, чехи), що, на нашу думку, підкреслювало колоніальний характер ставлення до Галичини як до сировиннотоварної області. Це, безумовно, створило основу для подальших соціально-економічних трансформацій, які вплинули на розвиток регіону та залишили неоднозначний слід в історії Галичини.

У австрійський період Дрогобицького соляного родовища відзначається початок систематичних наукових досліджень і впровадження інновацій у

виробництві солі, що знайшло відображення у роботах Бальтазара Гакета та численних архівних документах [36, с. 104]. Детальні геологічні експедиції, фінансові звіти та технічні нововведення, зокрема модернізація обладнання та методів сушіння солі, свідчать про спрямованість державної політики на оптимізацію виробництва в умовах зниження експорту і недостачі палива.

Австрійський уряд скасував монополію на сіль у 1829 році з метою підвищення прибутків, що спричинило активну модернізацію солеварного виробництва: збільшили потужності солеварень, зводили нові складські приміщення та впровадили стовпові збірники соляної ропи, детально сплановані за працями Антонія Лассовського. Водночас вони задокументували технічні нововведення та навіть почали застосовувати лікувальні властивості солянки, що стало першим свідченням організованого санаторного лікування в регіоні. На нашу думку, ці заходи демонструють їхній прагматичний і прогресивний підхід до оптимізації виробництва, який дозволив не тільки покращити економічну ефективність, але й створити основу для подальшого розвитку галузі в умовах зростаючої конкуренції та змін ринкових умов.

У першій половині XIX століття Дрогобицька солеварня залишалася важливою складовою економіки Галичини, зберігаючи провідні позиції за обсягами виробництва і якістю продукції. В описах Ф. Сярчинського [69, с. 124-126] зображено як господарство та соціально-економічна ситуація, так і етнографічні особливості жителів регіону. Водночас зростання солеварства було зумовлене запровадженням економічних дирекцій та інтенсифікацією праці за умов збільшення виробничих потужностей. Найкраща продукція, яку забезпечувала Дрогобицька солеварня, задовольняла не тільки місцеві потреби, а й була предметом експорту в інші регіони, навіть за межі Австрійської імперії. Вважаємо, що попри зовнішню економічну нестабільність, що призводила до коливань у виробництві і міжнародній торгівлі, державна політика і прагнення до модернізації виробничих процесів дозволили Дрогобичу утримувати значення на ринку солі. Таким чином, високий рівень технологічного розвитку, організаційного управління та

адаптації до змінних політичних та економічних умов став запорукою стабільності та збереження важливості цієї галузі в межах Галичини та поза її кордонами.

Міжнародний торговельний контракт про постачання дрогобицької солі на територію Варшавського князівства датований 6 лютого 1812 року [42]. Відповідно до документу, за умовами конвенції від 19 листопада 1811 року, укладеної між комісарами Варшавського князівства та австрійським урядом, було передбачено закупівлю 70 000 бочок солі вагою 140 віденських фунтів кожна. Договір делегує повноваження купцю Йосифу Схважману, який, разом із залученими особами, має забирати сіль через Львівську Цісарсько-Королівську соляну адміністрацію та вільно нею торгувати згідно з умовами угоди.

Документ [42] відзначається ретельним оформленням юридичних формальностей: акт укладено в присутності нотарія Олександра Енгелке, міністра скарбу Тадеуша Матушевича та свідків, які склали присягу. Окрім детального опису місць проведення угоди (у Варшаві за вказаними адресами), контракт містить інформацію про учасників та їх повноваження, що відображає складність адміністративно-правових процесів та міжнародних торговельних відносин на початку XIX століття.

Документ укладає угоду між кількома учасниками, які створюють торговельну компанію «варенка» на вісім років для закупівлі, транспортування і продажу Самбірської вареної солі до Варшавського князівства. Учасники зобов'язуються дотримуватись умов угоди, зокрема не допускати конкурентів і виконувати всі умови, зокрема розподіл прибутків та збитків пропорційно своїм часткам. Угода також передбачає штрафи за порушення, включаючи конфіскацію майна, і визначає порядок управління транспортуванням солі та вирішення операційних питань [42].

У 1858 році було складено докладний звіт про солеварню у Дрогобичі, який містив історичні та економічні дані: опис місцезонаштування солеварні, шахт, соляних топок, власників джерел до приходу австрійської влади, обсяги

виробництва солі, склад робітників та умови оплати їх праці. Солева промисловість сприяла розвитку численних місцевих ремесел, таких як бондарство, ковальство та лісова промисловість, що, у свою чергу, стимулювало зростання міського ремесла за рахунок урядових актів 1778 року, які зруйнували цеховий принцип організації виробництва.

Отже, австрійська влада розглядала соляний промисел як важливий засіб поповнення державної скарбниці, що призвело до встановлення державної монополії на виробництво солі та ліквідації приватних солеварень. Проваджувались геологічні дослідження для виявлення найбільш рентабельних родовищ, а малопродуктивні підприємства ліквідувалися, що сприяло поступовій модернізації прибуткових виробничих об'єктів.

1.3. Розвиток солевиробництва у Дрогобичі в другій половині XIX – на початку XX ст.

Колектив монографії, що присвячена Дрогобицькій солеварні, висловив позицію, що історію солеварної справи Дрогобича та повіту в період правління імперії Габсбургів доцільно розбивати на окремі три періоди [28, с. 75-76]. Погоджуючись з думкою вчених, хочемо зазначити, що кожен із періодів відображає суттєві трансформації в адміністративному устрої, технологічному розвитку та соціально-економічних процесах. Перший період (1850–1861 рр.) характеризується збереженням старої камеральної системи управління і початковими реформами у виробництві, що стали фундаментом для подальших змін.

Другий період (1861–1914 рр.) знаменується законодавчим оформленням польської автономії в Галичині, лібералізацією наукових досліджень та активною модернізацією виробництва, що сприяло розширенню повноважень адміністрації. Третій (1914–1917 рр.) та четвертий (1918–1919 рр.) періоди

відзначені кризи, окупацією, розкраданням солеварного заводу та подальшими реформами, зокрема початком українізації виробництва солі, що свідчить про динамічні зміни в регіоні. Таке розмежування є обґрунтованим, оскільки дозволяє чітко прослідкувати еволюцію виробничої, адміністративної та культурної політики в різні історичні етапи.

З приходом австрійської адміністрації в Галичину було ліквідовано традиційну польську систему управління солеварними господарствами та введено державну монополію на виробництво солі. Цісарський універсал 27 січня 1773 р. заборонив приватне виварювання солі, а розпорядження 4 лютого того ж року встановило нову систему, згідно з якою сіль вироблялася виключно в державних солеварнях [68, с. 26]. До середини XIX ст. потужні соляні жупи Дрогобича, що управлялися міською солярною адміністрацією, включали родовища в декількох селищах, хоча сільські поклади були меншими і їх експлуатація почалася пізніше. Починаючи з 1840-х рр. видобуток солі перебував під контролем держави, а місцеві жителі, які добували сіль для власних потреб, здійснювали це під владним наглядом у вигляді оподаткування, що поступово призвело до повного переходу управління соляними покладами до держави.

У середині 1850-х рр. державні реєстри почали фіксувати склад адміністрації соляного уряду, який здійснював контроль над соляним промислом у Дрогобицькому повіті, входячи до складу самбірського соляного камерального округу. Завдяки щорічним австрійським шематизмам було складено унікальний реєстр урядників за період 1856–1914 рр., який є важливим джерелом для вивчення історії солеварної справи в регіоні. Особлива увага приділялася організації роботи: наглядач від скарбового соляного уряду здійснював контроль за діяльністю, а введення офіційної уніформи з гербом солеварні (з 1885 р.) свідчить про високий рівень бюрократизації та систематизації роботи соляних підприємств під владою австрійської адміністрації [28, с. 78-87].

У 1866 році, на прохання соляного уряду Дрогобича, Східногалицький соляний уряд направив до Дрогобицької солеварні інженера та архітектора п. Дінера для розробки проектів трьох нових будівель, пов'язаних із використанням трьох соляних джерел у виробничому процесі. Архівні плани, що збереглися до радянських часів, мають унікальне архітектурне оформлення з індивідуальними назвами (Plan der Dieners – Wohnung Nr. I, II та III) і підтверджують остаточне затвердження будівництва 28 жовтня 1866 року. Пізніше ці будівлі стали житловими приміщеннями для керівництва солеварні, що переїздило між об'єктами в Східній та Західній Галичині за офіційними відрядженнями. У 1870 році розбудова солеварного заводу значно активізувалася за ініціативою голови соляного уряду Вацлава Стаха, що супроводжувалося спорудженням восьми нових комплексів, включаючи офісно-житлові будівлі, господарські споруди, складські та виробничі приміщення, що свідчить про систематичну модернізацію інфраструктури солеварного виробництва в регіоні.

Дослідження Івана Верхратського 1871 року є одним із перших систематичних наукових досліджень Дрогобицької солеварні, що детально аналізувало природні потуги соляних родовищ та порівнювало потужності окремих джерел. Він встановив, що геологічна будова місцевості, зокрема розташування соляних покладів під пісковиковими породами, сприяла утворенню «солошен» – соляних вікон, через які підземні води дозволяли добувати якісну кухонну сіль [38; 48]. За результатами дослідження була розроблена класифікація соляних покладів (кам'яні, джерельні, морські/озерні, степові) та описана технологія видобутку сировиці за допомогою механічних пристроїв і спеціалізованих кошів. Комплексний підхід, що об'єднав методи природознавства, мінералогії та етнографії, дозволив глибше зрозуміти як природничі, так і соціально-економічні аспекти функціонування державної монополії на солеварну промисловість у Східній Галичині. Дослідження також реконструює технологічний процес виробництва солі – від подачі соляної ропи через систему кошів і

трубопроводів до варіння в чирунах із залізних плит та подальшого розподілу продукції з контрольованою вагою.

Водночас, дослідник звертає увагу на організаційні та технологічні інновації, зокрема модернізацію системи опалення чируна через впровадження «пультового опалення», що дозволило зменшити витрати палива та підвищити енергоефективність процесу. Ретельна організація робочих змін (денних і нічних) та спеціалізоване розподілення функцій між робітниками забезпечувало високу продуктивність виробництва, що свідчить про високий рівень індустріальної організації солеварного виробництва в регіоні [38; 48].

У 1876 році М. Кельб першим дослідив символіку герба Дрогобича, зокрема дев'ять топок солі, що відображали реальні економічні особливості солеварного промислу [71, с. 162-165]. Архівні матеріали солеварного заводу свідчать, що у XVIII столітті місто мало три основні соляні джерела, що відрізнялися обсягом виробництва, формою власності та методами обробки, причому найбільше з них модернізував Вацлав Жевуський, впровадивши дев'ять «черунів». Дослідження Л. Тимошенка [56] підтверджують, що символіка герба тісно пов'язана з модернізацією солеварного промислу, що вказує на важливість інновацій у цьому процесі. Ці реалії знайшли відображення в оновленому гербі 1762 року у вигляді коронованого орла з дев'ятьма топками солі, який символізував модернізоване джерело, управління яким було передано Яну Йоахиму Туркулі. Після 1774 року солеварня була розділена на королівську та приватну частини, а згодом об'єдналася в соляну жупу, залишаючись ключовою галуззю до кінця XIX століття завдяки унікальним геологічним особливостям місцевих джерел, що забезпечували їх довговічність.

Наприкінці XIX – початку XX століття адміністрація Дрогобицької солеварні працювала у значно комфортніших умовах, ніж прості робітники, маючи власні приміщення в адміністративному корпусі, що регулярно модернізувалися. Австрійська влада після кризи 1892 року відновила монополію на оптову торгівлю сіллю та запровадила жорсткі норми контролю

за виробництвом, що регулювали роботу адміністрації та робітників. Водночас зміни в іригаційній системі річок регіону впливали на діяльність солеварень, а часті повені спричиняли підтоплення шахт і проблеми з видобутком солі.

На початку XX століття Дрогобицька міська влада активно працювала над покращенням дорожньої інфраструктури та санітарного стану міста. Водночас, Дрогобицька солеварня впровадила суворіший контроль за робітниками та виробництвом, готуючись до економічних змін. Напередодні нафтової кризи 1905 року місто отримало філію «Австро-Угорського банку», яка забезпечила можливість кредитування бізнесу, зокрема у сфері соляної торгівлі.

Ситуація з соляними джерелами та їх обліком також зазнала змін. У 1903 році було проведено кадастрову ревізію джерел у селі Уличне, а також укладено детальний топографічний план, який став основою для подальшого контролю видобутку солі. Виявилося, що деякі джерела мали високий рівень концентрації солі, проте частину з них тимчасово закрили через підтоплення. У 1905 році подальший аудит соляних джерел засвідчив неточність даних щодо вмісту солі, що спонукало до ретельнішого державного контролю. Стебницька соляна управа продовжувала займатися перевіркою якості джерел, оскільки вони мали велике значення для економіки регіону.

У 1905 році К. Маньковський здійснив ревізію соляних джерел у селі Уличне, виявивши ще одне невелике джерело, яке потребувало очищення. Загалом він зафіксував чотири соляні джерела, три з яких активно експлуатувалися, що підтвердило перспективність розвитку соляної промисловості в регіоні. У 1907 році була проведена масштабна інвентаризація Дрогобицької солеварні, що дозволило уточнити розташування будівель, складів, доріг і навіть паркових зон перед Першою світовою війною [28, с. 124-127]. Це свідчить про стратегічну важливість підприємства та його модернізацію на початку XX століття.

Попри економічні труднощі, у 1908–1909 роках Дрогобицька солеварня почала відновлювати свою діяльність [34]. Документи Самбірського

окружного суду засвідчують фінансові операції підприємства та його розрахунки з боргами. Політична ситуація також впливала на розвиток соляної промисловості: під час виборчих кампаній адміністрація солеварні отримувала фінансові дотації, що сприяло модернізації виробництва. У 1911 році було розроблено проєктно-кошторисну документацію для ремонту та встановлення нової котельні, що ще більше закріпило значення солеварні в економіці регіону.

Дрогобицьке солеваріння зазнало суттєвих змін у роки Першої світової війни через російську окупацію, що тривала з осені 1914 до весни 1915 року . Військові дії, масова евакуація населення та зміна адміністративної влади спричинили тимчасове занепад виробництва, але російська окупаційна адміністрація швидко відновила роботу стратегічних підприємств, зокрема соляного заводу. Російська імперія розглядала ресурси Галичини, особливо нафту та сіль, як ключові для своєї військової економіки, тому активізувала контроль над промислом, запроваджуючи власних управителів і проводячи ревізії.

Попри спроби інтеграції солеваріння до окупаційної економіки, його функціонування залишалося обмеженим. Частина австрійського персоналу продовжувала працювати під контролем російських військових, але загальна ефективність виробництва знизилася. Російська адміністрація впроваджувала політику тотальної конфіскації майна евакуйованих мешканців, а також намагалася реорганізувати промисловість під власні потреби. Однак після відступу російських військ у 1915 році австрійська влада повернула контроль над регіоном, що відкрило новий етап у розвитку дрогобицької солеварні.

Аналіз матеріалів дозволяє простежити ключові аспекти діяльності Дрогобицької солеварні під час російської окупації 1914–1915 років[40, с. 33]. Прихід російської влади до міста ще до 10 вересня 1914 року та детально описують процес відновлення роботи заводу, його організацію та підпорядкування. Важливим є збереження традиційного процесу солеваріння, навіть за змін адміністративного контролю. Окупаційна влада намагалася інтегрувати промисловість Галичини у російську економіку, що включало

ревізію підприємств і встановлення акцизів. Водночас господарська політика росіян завдала значних збитків краю, а евакуація у травні 1915 року супроводжувалася варварським знищенням інфраструктури. Повернення австрійської адміністрації відновило військовий контроль над виробництвом і продажем солі, яка залишалася стратегічно важливим ресурсом у роки війни.

Після націоналізації солеварного заводу урядом ЗУНР у Дрогобичі загострилася продовольча криза, спричинена війною та блокадою постачання. Дефіцит солі, дров і продуктів харчування став однією з головних проблем, що загрожували як армії, так і цивільному населенню. Українська влада намагалася регулювати постачання, проте водночас виникали випадки конфіскацій та обмеження на торгівлю, зокрема щодо єврейських купців, що викликало напруження. Спекуляція сіллю призвела до зростання її вартості, що зробило її контрабандним товаром. Нафтова індустрія також зазнала кризи через розірвані зв'язки з Віднем, що спричинило зупинку значної частини підприємств і збільшення безробіття. Єврейська громада Дрогобича висунула уряду низку вимог, спрямованих на покращення економічної ситуації, запобігання свавіллю військових і створення більш прозорих механізмів торгівлі та адміністративного управління. Попри деякі поступки, ситуація залишалася критичною: випадки голодної смерті почастишали, а ресурси необхідні для весняних посівів опинилися під загрозою. Хоча уряд намагався централізовано розподіляти продовольство, через військові та економічні труднощі система працювала з перебоями, що ставило під загрозу не лише соціальну стабільність, а й обороноздатність регіону [58, с. 111-118].

Отже, у XIX – на початку XX ст. соляний промисел Дрогобича розташовувався вздовж потоку Серет, як і в ранньомодерний період. Близькість до води сприяла фільтрації ропи, але через повені могла зупиняти виробництво. Контроль за оподаткуванням здійснювався австрійськими чиновниками до 1918 року, а під час ЗУНР сіль активно використовували для армії та торгівлі. Врешті, солеварна справа залишалася важливим економічним чинником, що формував бренд Дрогобича в Європі.

РОЗДІЛ 2. ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ДРОГОБИЦЬКОЇ СОЛЕВАРНІ У ХХ СТОЛІТТІ (1919–1991)

2.1. Стан Дрогобицької солеварні у міжвоєнний період (1919–1939)

Після розпаду Австро-Угорської імперії та Першої світової війни на теренах Східної Галичини була створена Західно-Українська Народна Республіка, яка згодом, через польсько-український конфлікт та міжнародні домовленості, перейшла під контроль Польщі. Місто Дрогобич, де поряд із українцями переважали польське та єврейське населення, стало осередком інтенсивного культурного, освітнього та економічного життя. Цей період відзначався активною інтеграцією, зростанням нафтопереробної промисловості та формуванням потужної інтелігенції, що сприяла модернізації регіону.

У міжвоєнний період Дрогобич був важливим промисловим центром, де розвиток нафтопереробної галузі й солеваріння зробили значний внесок у економіку регіону. Після захоплення міста польськими військами у травні 1919 року, солеварня, як важливий елемент місцевої економіки, була націоналізована та увійшла до складу державної монополії [18]. Розпорядження Президента від 30 грудня 1924 року встановило загальну монополію на продаж солі, а створення «Польської монополії сільної» в 1932 році ще більше централізувало управління галуззю. Цей процес супроводжувався жорстким державним контролем, який здійснювався через Дирекцію польської соляної монополії та гірничі інспекції, що забезпечувало контроль як над солеварним, так і над нафтовидобувним сектором [80].

За нашу думку, встановлення монополії на виробництво та торгівлю сіллю було спрямоване на забезпечення національних інтересів і стабілізацію ринку, хоча це могло стримувати ринкову конкуренцію.

На початку 1920-х років технологічний процес на Дрогобицькій солеварні зберігав традиційний характер, з використанням парових pomp для викачування розсолу і розливу його в панви, що опалювались дровами,

вугіллям або нафтою. Зростання вартості дров та видобуток нафти сприяли переходу до використання нафтової ропи як палива, що підвищувало енергетичну ефективність і знижувало витрати на опалення, хоча це також призводило до збільшення відходів і ризику пожеж [37, с.135-136]. Ці зміни відображають пошук балансу між економічною ефективністю і технічною безпекою в умовах індустріалізації.

У період після Першої світової війни основним джерелом енергії для нагрівання панв на Дрогобицькій солеварні залишалося вугілля, хоча вже на початку 1930-х рр. з'явилися згадки про використання нафтового газу, що свідчить про поступову технологічну адаптацію до нових умов енергозабезпечення. Аналіз даних свідчить про значні коливання у виробництві солі: у роки війни спостерігалось суттєве падіння виробництва, що відновилося вже у повоєнний період із зростанням обсягів продукції. При цьому Дрогобицька солеварня демонструвала конкурентоспроможність на регіональному ринку, випереджаючи деякі аналогічні заклади за показниками виробництва у перших місяцях 1921 року та очікуючи досягнення прогнозованого рівня виробництва у 6 132 тонни солі до кінця року [79].

За станом на середину 1920-х рр. Дрогобицька солеварня характеризувалася комплексною організацією виробничого процесу, що базувався на експлуатації природних джерел солянки через два шиби, історично й сучасно значущі для даного підприємства. Використання парових зворотнопоступальних насосів, двох великих панв із суміжними сушарнями та системи опалення за технологією «Паргос» дозволяло забезпечити стабільну виробничу потужність, що сягала до 6 000 тонн солі на рік [67, с. 60]. Інфраструктурно об'єкт включав значну кількість допоміжних будівель, обладнання, мережі трубопроводів і залізничних колій, що свідчить про високий рівень індустріалізації підприємства. З нашої точки зору, це важливий етап трансформації технологічних процесів у солеварній промисловості, де поєднання традиційних методів та поступова інтеграція нових енергетичних

ресурсів відображає прагнення до оптимізації виробничих витрат і підвищення економічної ефективності в умовах міжвоєнного періоду.

У 1924 році виробництво солі на Дрогобицькій солеварні через зниження попиту скоротилося до 65 % від звичайних обсягів, що призвело до тимчасового спаду в галузі. Проте вже в наступному році саліна відновила свою діяльність, досягнувши виробництва приблизно 6 000 т солі з продажною вартістю понад 1 млн зл. за монопольними цінами. Крім вивареної харчової солі, підприємство випускало також «підмітальну» сіль, а її ціни вже на 1924 р. зросли на 40 % у порівнянні з допередвоєнним періодом. Значну частину витрат становили емеритури для персоналу, що свідчить про високий рівень витрат на заробітну плату та соціальні виплати [67, с. 61-62]. Водночас, хоча чисельність робітників визначалася як достатня для виробничих потреб, спостерігався надлишок адміністративного персоналу, що підкреслювало структурні проблеми управління виробництвом.

Порівняльний аналіз Дрогобицької солеварні з підприємствами Великопольщі, зокрема з саліною в Іновроцлавеку, виявив суттєві відмінності в ефективності виробництва: при майже однаковій кількості виробничих панв середня добова продуктивність одного робітника у східногалицьких салінах становила 222 кг, тоді як в Іновроцлавеку цей показник перевищував 497 кг. До того ж, витрати вугілля на тонну солі в Іновроцлавеку (0,59 т) були нижчими, ніж у солеварнях Східної Галичини (0,75 т) [67, с. 104]. Ці дані стали підставою для інженерів К. Буковського та А. Яцкевича запропонувати поступове закриття кількох східногалицьких підприємств, зокрема Дрогобицької солеварні, яка через значне зношення споруд, невеликі розміри та незручне розташування щодо залізниці виявилася економічно нераціональною для подальшої експлуатації.

У 1926–1927 рр. проводилась систематична оцінка майнового стану державних солярних підприємств, здійснювана Головною дирекцією державних гірничих і гутничих закладів у складі Міністерства промислу і торгівлі Польщі. Оцінка враховувала лише нерухоме (грунти, будівлі,

започатковане будівництво) та рухоме майно (верстати, установки, інвентар), виключаючи при цьому запаси солі, що могло призвести до недооцінки загального виробничого потенціалу підприємств. Вартість майна Дрогобицької солеварні поступалася більшості аналогічних об'єктів, за винятком деяких підприємств на Станіславщині, що вимагало переоцінки вартості та, як наслідок, збільшення коштів, необхідних для амортизації основних фондів. Цей факт унеможлилював подальший розвиток підприємства без значних інвестицій, що негативно впливало на його фінансову стабільність та конкурентоспроможність у галузі.

З іншого боку, комісія інженерів (К. Коеліхен, А. Ціховський та Є. Міхальський), сформована у 1927 році, висловила позицію проти закриття східногалицьких солеварень, аргументуючи це необхідністю вирішення системних проблем соляного промислу на державному рівні. Члени комісії підкреслювали необхідність усунення штучного дефіциту солі для худоби, зниження надмірних цін, збільшення виробництва як харчової, так і промислової солі, а також розробки раціональних господарських планів. Аналіз виробничих показників Дрогобицької солеварні, що демонструє зростання обсягів виробництва з 5 042 т у 1925 р. до 6 430 т у 1927 р., разом із покращенням ефективності праці (зростання середньої добової продуктивності з 273 до 328 кг на одного робітника при дещо зменшеній чисельності персоналу), свідчить про позитивну динаміку адаптації підприємства до змін ринкової кон'юнктури [66]. З нашої точки зору, отримані дані вказують на необхідність подальшої модернізації виробничої бази та оптимізації організаційних процесів у соляному промислі, що дозволить забезпечити довгострокову економічну ефективність та конкурентоспроможність державних підприємств.

У міжвоєнний період держава як монопольний власник виступала гарантом регулювання виробництва і збуту солі, здійснюючи оплату салінам за виготовлену продукцію згідно з встановленими державними тарифами. Бюро продажу солі, яке діяло при Міністерстві Скарбу у порозумінні з

Міністерством промислу і торгівлі, визначало ціни виходячи із собівартості продукції та «потреб краю». За даними, з 1 квітня 1931 до 31 березня 1932 р. Бюро виплачувало 76 зл. за 100 кг вивареної солі [85, с. 57]. Одночасно спостерігалось поступове зростання собівартості виробництва солі у Дрогобичі – за три роки вона зросла майже на 20 зл. за тонну. Цей процес пояснювався комплексом факторів: збільшенням заробітної плати як урядників і функціонерів (на 10–15 %), так і робітників (на 50 %), подорожчанням опалення (на 40 %), зростанням залізничних тарифів, підвищенням вартості допоміжних та будівельних матеріалів (від 20 до 125 %), а також переоцінкою майна державних салін, що призводило до збільшення витрат на амортизацію [85].

З іншого боку, формування кінцевої ціни солі відбувалося із врахуванням значної націнки, встановлюваної керівниками державної монополії. За спогадами місцевих свідків, ціни, що згідно з ними сягали 10 грошів за кілограм, не відповідають фактичним виробничим витратам: якщо собівартість виробництва тонни дрогобицької солі у 1926 р. перевищувала 55 зл., то вартість одного кілограма мала становити щонайменше 55 грошів. Особливою є ситуація з кухонною сіллю, яка складала близько 60–65 % від загального обсягу продукції, що дозволяло оцінити її собівартість приблизно в 33 гроші за кілограм. На підставі розпорядження міністра Скарбу від 24 листопада 1930 р. з 1 липня 1931 р. були встановлені єдині ціни для різних видів солі, наприклад, біла виварена сіль (упакована) продавалася за 36 зл. за 100 кг, що свідчить про те, що кінцева ціна кілограма солі становила близько 36 грошів [85, с. 55-56].

Розпорядження від 7 квітня 1939 р. відображає продовження державного регулювання соляного ринку, встановлюючи диференційовані ціни на сіль і солянку залежно від типу продукції та форми пакування (від 32 до 100 грошей за кілограм), що відображало як монопольний характер державного контролю, так і потребу адаптувати ціноутворення до змін у споживчому попиті. З одного боку, зростання попиту на білу сіль та зниження споживання кам'яної свідчать

про покращення економічної ситуації та зміну споживчих вподобань, а з іншого – середня завантаженість державних солеварень становила лише близько 64,5 % потужностей, що свідчило про недовикористання виробничих можливостей [70, с. 358]. Проте інвестиції у модернізацію, зокрема впровадження газового опалення, систем вимірювання тиску газу, електричних насосів і розвитку інфраструктури, дозволили Дрогобицькій солеварні підвищити ефективність виробництва до приблизно 7000 т солі на рік до кінця 1930-х рр.

У структурі Дрогобицької солеварні, в міжвоєнний період, штат був понад 60 осіб, що включав постійних та сезонних працівників, відображав як технічні, так і соціальні особливості державного підприємства. Детальний аналіз архівних документів [66] свідчить про стабільну, хоча й незначно змінну, чисельність робітників, а також про суттєве зростання заробітної плати післявоєнного періоду (до 50 %), що супроводжувалося структурованою системою оплати праці для різних категорій співробітників. Наявність службових помешкань для адміністративного персоналу, активна участь працівників у формуванні робітничих рад та інтеграція у профспілковий рух підкреслюють соціальну зорієнтованість підприємства, незважаючи на виклики, пов'язані з низькою рентабельністю, високими витратами на утримання персоналу та необхідністю значних інвестицій для модернізації.

Отже, у міжвоєнний період Дрогобицька солеварня стала важливим елементом економіки регіону, що переживала значні трансформації через політичні зміни та впровадження нових технологій. Польський уряд, встановивши монополію на виробництво та збут солі, намагався централізувати контроль за цією галуззю, що сприяло зростанню виробництва, але також обмежувало ринкову конкуренцію. Водночас, технологічні вдосконалення, зокрема використання нафтової ропи для опалення, дозволили підвищити енергетичну ефективність, хоча це викликало нові технічні проблеми.

2.2. Дрогобицька солеварня у роки Другої світової війни (1939–1945)

Початок Другої світової війни та подальша радянізація західноукраїнських земель спричинили суттєві економічні трансформації у Дрогобичі. Німецькі бомбардування у вересні 1939 року завдали значних руйнувань інфраструктурі міста, після чого радянська влада розпочала націоналізацію підприємств, що завершилася одержавленням 19 великих виробництв, включаючи Дрогобицьку солеварню. У 1940 році обсяги виробництва солі значно зросли, а план першого кварталу було перевиконано на 110 %, однак проблеми зі збутом продукції та нестабільність політичної ситуації впливали на ефективність економічного управління. Відсутність узгоджених механізмів постачання, хоч і на тлі збільшення виробничих потужностей, демонструвала характерні особливості радянської економічної моделі – пріоритет виконання планів над реальними потребами споживачів.

Радянське керівництво Дрогобицького солеварного заводу, сформоване з осіб, скерованих зі східних областей України, здійснювало активну модернізацію виробничих потужностей у 1940 році, залучаючи до роботи місцевих українських і польських фахівців. Це сприяло розробці низки будівельних і технологічних проєктів, зокрема «Плану диспозиційному варильні солі в Дрогобичі» та «Проекту будинку варильні висотою 8 м», що деталізували просторову організацію виробничих приміщень і обладнання. Важливу роль у проєктуванні відігравали фахівці, які використовували українську з полонізмами та польську мову, що свідчить про змішаний кадровий склад і перехідний характер управління заводом. Додатково було укладено плани щодо модернізації котельного обладнання, житлових приміщень для персоналу, а також систем транспортування сировини та готової продукції, включаючи трубопроводи для солянки [28, с. 178-180]. Хоча достеменних даних про реалізацію цих проєктів під час радянського періоду

немає, відомо, що будівництво нової варильні продовжилося вже під час німецької окупації.

Комплексна модернізація виробництва, що почалася в 1940 році, демонструє прагнення радянської адміністрації оптимізувати процеси солевидобутку та вдосконалити матеріально-технічну базу підприємства. Особливий акцент було зроблено на покращенні інфраструктури заводу, включаючи ремонт зовнішніх і внутрішніх огорож, облаштування приміщень для керівництва та виробничого персоналу, а також створення ефективної системи транспортування продукції. Однак наявність численних проєктів, частина з яких залишилася без реалізації або була впроваджена лише за часів німецької окупації, свідчить про обмежені можливості радянської адміністрації в довоєнний період. Це також може вказувати на труднощі централізованого управління та необхідність залучення місцевих спеціалістів, які зберігали технічні знання та професійний досвід. Таким чином, аналіз документів свідчить про поступову технічну модернізацію заводу, що, однак, відбувалася в умовах політичної нестабільності та зміни адміністративних режимів.

У період 1940–1941 рр. на території Дрогобицького солеварного заводу здійснювалися будівельні роботи, зокрема спорудження розсолосбірника № 3, який нині перебуває в руїнах [35, с. 40]. Однак відсутність документальних підтверджень не дозволяє з абсолютною впевненістю стверджувати, що його будівництво розпочалося саме за радянської влади, а не ще в кінці 1930-х рр. за ініціативою польської адміністрації. Водночас, радянська політика боротьби з безробіттям, характерна для початкового етапу радянзації, ймовірно, сприяла залученню нових працівників на підприємство. Разом із цим активно впроваджувалася система ідеологічного виховання робітників, що включала створення різноманітних гуртків технічного навчання та підвищення кваліфікації, а також проведення лекцій на теми, пов'язані з марксизмом-ленінізмом та політичним курсом більшовицької партії.

Значним викликом для робітників стало впровадження Указу Президії Верховної Ради СРСР від 26 червня 1940 р., який передбачав перехід на восьмигодинний робочий день і семиденний робочий тиждень, а також забороняв самовільне покидання роботи. Посилення контролю за трудовою дисципліною супроводжувалося репресивними заходами щодо прогульників, хоча офіційні звіти не згадують випадків порушення трудового розпорядку на сільзаводі. Попри посилення адміністративного контролю та ідеологічний тиск, українські працівники продовжували відвідувати греко-католицькі храми, а польська громада зберігала релігійні традиції. Отже, радянська адміністрація, з одного боку, здійснювала модернізацію виробництва та розширювала кадровий склад заводу, а з іншого – посилювала ідеологічний контроль і трудову дисципліну, що було типовим для радянської політики в регіоні.

У роки німецької окупації (1941–1944) Дрогобицький сільзавод перейшов під контроль Генеральної Губернії, ставши частиною монопольного підприємства «Salzmonopol», що мало головний осідок у Кракові. Адміністративні зміни спричинили зміну керівництва заводу: радянських функціонерів замінив німецький директор Франц Піллер, який обіймав посаду щонайменше з кінця 1941 р. У перші місяці війни робота підприємства була дезорганізована, що відобразилося на низьких обсягах видобутку соляної ропи, однак до кінця 1941 р. виробничі показники повернулися до довоєнного рівня. Подальша стабілізація процесу видобутку та переробки солі була зафіксована у звітності підприємства, яка велася з 1943 по 1944 рр. і містила детальну інформацію щодо робочої сили, обсягів виробництва та постачання продукції [25].

Структура зайнятості на заводі під час окупації передбачала поділ робітників на три основні групи: видобувачів солі, допоміжний персонал (слюсарі, теслі) та будівельників і технічний персонал (водії, охоронці). Робота здійснювалася у три зміни, а адміністративний персонал працював у дві. Особливу увагу в документації приділяли процесу випарювання соляної ропи

у газових котлах, що контролювали спеціально призначені робітники. Водночас підприємство залишалося важливою складовою німецької економічної політики в регіоні, забезпечуючи сіллю місцевий ринок та транспортування продукції залізничним шляхом.

У роки німецької окупації Дрогобицький сільзавод продовжив свою діяльність під керівництвом монополії «Salzmonopol», що вплинуло на його виробничі процеси. На підприємстві була встановлена чітка система організації праці, яка включала розподіл робітників за категоріями та змінний графік роботи. Протягом 1943–1944 рр. завод стабільно видобував та переробляв соляну ропу, досягаючи щоденного виробництва до 20 тонн солі [25]. Важливим аспектом функціонування було споживання значних обсягів енергоносіїв – газу та електроенергії, що свідчить про модернізацію виробничих процесів. Окрім залізничного транспорту, значну частину продукції відвантажували автотранспортом, що свідчить про прагнення до ефективного розподілу ресурсів та швидкої логістики. У 1944 р., з наближенням радянських військ, німецька адміністрація почала активне вивезення продукції, суттєво збільшивши темпи відвантаження солі.

Окрім виробничої діяльності, на заводі тривали інфраструктурні зміни та модернізація обладнання. Вже у 1941 р. були розроблені проекти нових технологічних споруд, зокрема випарювальних станцій, доріг, складів та приміщень для персоналу [35, с. 40, 99]. У 1943 р. укладено план будівництва нової дороги біля складу солі, а в 1944 р. розроблено креслення газового пальника для покращення роботи випарних котлів. Такі заходи свідчать про стратегічну важливість підприємства для німецької адміністрації, яка намагалася підвищити його ефективність навіть на тлі загрозливої воєнної ситуації. Отже, попри воєнні реалії, діяльність Дрогобицького сільзаводу в умовах окупації демонструє високу організацію виробництва та поступовий розвиток технічної бази.

Оприлюднені архівні документи періоду німецької окупації Дрогобицького сільзаводу дають змогу детально проаналізувати не лише його

управлінську та виробничу структуру, а й соціально-побутові умови працівників. Менеджмент заводу складався з осіб, які мешкали безпосередньо на території підприємства, що забезпечувало їхню постійну залученість до виробничого процесу. Аналіз даних про займані ними житлові приміщення, площу помешкань та розмір щомісячної квартплати демонструє чітку диференціацію посадових осіб за рівнем житлового забезпечення. Наприклад, директор Франц Піллер мав найбільше житло площею 172,5 м², тоді як візник Ілля Гаврилишин проживав у двох кімнатах загальною площею лише 29 м² [26]. Також простежується ієрархія у розміщенні житла – керівний склад мешкав у будинках на території заводу, а робітники з погодинною оплатою, ймовірно, жили за межами підприємства.

Дослідження виробничих і трудових відносин на сільзаводі вказує на поділ робітників за категоріями та їхню зайнятість на різних об'єктах будівництва, що свідчить про динамічну організацію праці. Постійні робітники складали незначну частину персоналу, а погодинники виконували більшу частину робіт. Цікавим є аналіз вихідних днів, який дозволяє визначити релігійну приналежність працівників: українці, як правило, не працювали під час свят за східним обрядом, а поляки – на католицьке Різдво. Водночас фольксдойчі мали стабільніші умови праці. Окрім того, зафіксовано участь робітників у будівництві нових об'єктів заводу, що вказує на намагання окупаційної влади розширювати виробничі потужності навіть у воєнний час.

Протягом зазначеного періоду чисельність погодинних працівників зазнавала коливань: у лютому 1943 р. вона становила 116 осіб, тоді як у червні зменшилася до 108, а в серпні – до 97 [26]. Спостерігається висока плинність кадрів, особливо серед фольксдойчів та євреїв, які працювали примусово. Єврейські робітники, переважно залучені до чорнових робіт, зникли з табелів у червні 1943 р., що збігається з масовими ліквідаціями гетто в Галичині. Водночас адміністрація надавала преференції фольксдойчам: їм записували більше робочих годин, а також надавали кращі умови праці. У кадрових списках також простежується перерозподіл функцій серед працівників,

зокрема переведення окремих осіб на нові посади, що свідчить про адаптацію виробничих процесів до змін у складі персоналу.

Економічні та соціальні умови працівників заводу залишалися вкрай складними. Високе податкове навантаження, низька заробітна плата та хронічний брак продовольства зумовлювали тяжкі умови існування. Робітники сплачували комунальні та подохідні податки, а також інші збори, що значно зменшувало їхні реальні доходи. Харчове забезпечення здійснювалося за картковою системою, і лише працівники категорії А і Б могли отримувати додаткові пайки [41, с. 196-197]. Це свідчить про селективний підхід окупаційної влади до забезпечення робітників, де пріоритет надавався тим, хто працював на стратегічно важливих підприємствах. Водночас завод реалізовував свою продукцію через місцеві торгові точки, що підтверджує його роль у забезпеченні регіону сіллю. Таким чином, аналіз кадрових змін та соціально-економічних умов на Дрогобицькому сільзаводі під час німецької окупації дозволяє простежити механізми функціонування промислового підприємства в умовах воєнного часу, а також методи регулювання трудових ресурсів і соціальної політики окупаційної адміністрації.

Отже, у серпні 1944 року Дрогобич повернувся під контроль радянської влади, що дозволило сільзаводу продовжувати роботу в умовах планової економіки, хоча під час Другої світової війни він перебував у державній власності спочатку як частина радянського Сільтресту, а згодом у німецькій соляній монополії. Завод досягав виробництва до 600 т солі щомісячно завдяки експлуатації шахт №1 і №2, родовищу у Колпці та розробці нового родовища в селі Солець, а також розширював інфраструктуру за рахунок будівництва нового солеварного цеху і розсолосбірника. Підприємство, де працювало 80–120 осіб, постачало сіль залізницею та вантажівками для потреб Генеральної Губернії, Німецького Рейху та вермахту.

2.3. Дрогобицький солевиварювальний завод в умовах радянської економічної системи (1945–1991)

Після відновлення радянської влади у 1944 р. Дрогобицький сільзавод, як і більшість промислових підприємств регіону, був включений у систему жорсткого планового господарства, характерного для командно-адміністративної економіки СРСР. Відсутність докорінної реконструкції виробництва у перші повоєнні роки не завадила підприємству демонструвати високі показники виконання та перевиконання планових завдань, навіть у складних умовах нестабільного постачання сировини. Збільшення чисельності працівників з 71 особи у 1944 р. до 91 особи у 1946 р. свідчить про поступове відновлення трудових ресурсів, хоча кадровий склад залишався нестабільним, що відображалось у частій зміні керівництва. Важливим нововведенням стало впровадження у 1948 р. йодування солі мокрим методом, що свідчило про певний рівень модернізації виробничого процесу та його соціально-медичну значущість.

В умовах радянської індустріалізації та ідеологічного контролю Дрогобицький сільзавод активно включався у соціалістичні змагання, що були невід'ємною частиною трудової дисципліни. Підприємство не лише стабільно виконувало планові показники, але й демонструвало зростання продуктивності: у 1950 р. обсяг виробленої продукції зріс на 3 % у порівнянні з попереднім роком, а в 1951 р. було досягнуто перевиконання плану за рахунок оптимізації виробничого процесу. Особливо активними були передові бригади, які забезпечували видобуток солі на 15–20 % більше від встановлених норм [28, с. 202-203]. Ідеологічний вплив партійної політики відображався у систематичних зборах, запровадженні агітаційної роботи та впровадженні раціоналізаторських пропозицій, що підкреслює подвійний – економічний та пропагандистський – характер діяльності заводу у повоєнний період.

Діяльність радянських спецслужб у повоєнний період справила значний вплив на працівників Дрогобицького сілзаводу, що проявилось у репресіях проти низки його робітників. Архівні матеріали сучасного Управління СБУ у Львівській області та ГУ МВС України у Львівській області містять відомості про кримінальні справи, сфабриковані проти осіб, пов'язаних із заводом. Основним обвинуваченням проти Станіслава Лоренца, Яна Урбановича, Станіслава Врублевського та Казимира Рібнера стала їхня нібито причетність до «Польської Організації Військової» та Армії Крайової [32, с. 60]. Попри відсутність доказів антирадянської діяльності після 1939 року, радянські органи безпеки провели численні арешти та допити, які супроводжувалися серйозними порушеннями прав людини. Усі заарештовані особи були піддані слідчим діям за статтями 54-1 «а» і 54-11 КК УРСР та відправлені у спеціальні табори НКВС. Однак згодом, через відсутність достатніх доказів, слідчі дії було припинено, а обвинувачених звільнено, хоча реабілітація відбулася лише в 1991 році.

Зазначені події ілюструють характерні риси карально-репресивної політики радянського режиму щодо робітників промислових підприємств, зокрема тих, хто мав польське походження або потенційні зв'язки з польськими військовими та політичними структурами. Дрогобицький сілзавод, як важливий економічний об'єкт регіону, став одним із осередків таких репресій, що свідчить про ширший контекст політики радянської влади у західних областях України.

На початку 1953 року виробництво на заводі було тимчасово призупинено для проведення реконструкції, однак вже з травня того ж року воно було відновлено у повному обсязі. Відзначено, що з цього часу на підприємстві з'явився спеціальний фасувальний цех, який працював із високою продуктивністю, виконуючи норми на 140–150 % за зміну. В 1953 році були переглянуті виробничі норми на шахтах, а також розпочато ретельний облік надходження і видачі соляного розсолу. Завдяки високій організації

праці, виробничий план за рік був виконаний на 116 %, що призвело до подальших винагород працівникам заводу [2].

У наступні роки, зокрема до 1962 року, на підприємстві продовжувався процес механізації виробництва, що дозволило значно підвищити продуктивність праці та знизити собівартість продукції.

У 1961 році, під керівництвом М. Яворського, завод досяг значних виробничих результатів, завдяки активному залученню працівників у соціалістичні змагання та підвищенню ефективності роботи. Завод успішно виконав план з випуску валової і товарної продукції, перевиконавши його на 0,5 %, знизивши собівартість солі на 1,3 % замість запланованих 0,2 %. Високі результати були досягнуті завдяки зекономленій електроенергії, продуктивним зусиллям бригад, таких як бригада виварювальників на чолі з І. Войтовичем та фасувальників під керівництвом Я. Постойка. Завод планував також випустити понад план продукції на 25 тис. карбованців до кінця жовтня того року [28, 214-215].

В подальшому, в 1963 році, на підприємстві було реалізовано важливий технологічний проєкт з механізації подачі солі на розфасування, розроблений Львівським раднаргоспом. Встановлення нових механізмів, таких як сушильний барабан, автомати для розфасування солі та транспортери, значно підвищило продуктивність і зменшило витрати. Завдяки цим заходам, собівартість виготовлення солі знизилася на 20 копійок, а розфасування – на 36 копійок. Механізація також дозволила зменшити виробничі витрати заводу, що в свою чергу позитивно вплинуло на загальну економічну ефективність підприємства в середині 1960-х років [28, с.215-216].

Косигінські економічні реформи вимагали запровадження більш ефективних і заощадливих методів господарювання на підприємствах. Однак, на прикладі сільзаводу, спостерігалися протилежні тенденції, що включали фальсифікацію економічних показників, необґрунтоване використання державних коштів, надмірне списування втрат на виробництві та розкрадання продукції. У 1966–1967 роках підприємство зазнало значних фінансових

зловживань під час капітальних ремонтів, коли значні матеріальні ресурси були витрачені на роботи, які не принесли очікуваних результатів, а списання солі було завищено без належного обґрунтування. У той же час, при порушеннях в управлінні та обліку, на підприємстві проводились роботи, які дозволяли економити ресурси, як, наприклад, впровадження раціоналізаторських пропозицій.

Результати подій показують, що попри серйозні порушення в бухгалтерії і відсутність належного контролю, у деяких випадках підприємство показувало позитивні результати, зокрема в аспекті виробничих досягнень і раціоналізаторських ініціатив. У 1969–1970 роках на сільзаводі було досягнуто значного перевиконання плану, що відображалось в підвищенні продуктивності праці та реалізації продукції понад план. Водночас, нововведення, такі як бак для попереднього підігріву розсолу, значно підвищили ефективність виробництва і зекономили значні ресурси. Однак загальна картина діяльності підприємства демонструє потребу в системних змінах.

У 1960-70-х роках Дрогобицький сільзавод зазнавав значних труднощів через застаріле технологічне обладнання та необхідність капітальних інвестицій. Попри запуск нових родовищ та збільшення обсягів виробництва, зокрема в 1976 і 1983 роках, підприємство не могло забезпечити стабільне виконання державних завдань через фізичне зношення технологій і недофінансування [16, с. 5]. Директор заводу А. Г. Котенко наголошував на необхідності реконструкції та оновлення обладнання, зазначаючи низький рівень виробничої культури та відсутність ефективного контролю. Незважаючи на це, в 1984 році завод зміг виконати план за показниками продуктивності, однак проблеми з інфраструктурою, аваріями і порушеннями в управлінні залишалися.

У 1985 році на Дрогобицькому сільзаводі спостерігалася низка проблем, зокрема часті поломки обладнання, прориви на розсолотрасах, що призводили до зупинки виробництва та невиконання планів видобутку солі. Директор

заводу А. Г. Котенко вказав на значні труднощі у виконанні капітальних ремонтів, що також відображалось на якості виконаних робіт. Попри це, завод звітував про виконання плану з виварювання та фасування солі на рівні 100%, що вказує на певні порушення в офіційних звітах і фальсифікацію економічних показників. 1986 рік став переломним, коли затверджено план капітального ремонту та розпочато будівництво нового фасувального цеху. Однак через затримки в будівництві і постачанні обладнання реалізація проєктів затягнулася, і в 1989 році завершення будівництва так і не відбулося [45]. Ці проблеми підкреслюють невідповідність між планами та реальним станом виробництва, що було характерним для періоду застою в радянській економіці.

Наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років Дрогобицький сільзавод переживав серйозні економічні та соціальні труднощі, пов'язані з переходом до ринкової економіки та перебудовою радянської промисловості. Незавершене будівництво фасувального цеху, яке затягнулося на кілька років, та проблеми з інфраструктурою заводу вказували на суттєві недоліки в управлінні та технічному забезпеченні підприємства. Попри це, підприємство було переведене на орендний підряд, що дозволило стабілізувати фінансовий стан, збільшити заробітну плату працівників і покращити показники виробничої діяльності. Завод також намагався диверсифікувати свою продукцію, відповідати новим вимогам ринку та активно брати участь у національно-духовному відродженні. Водночас, проблеми з санітарними умовами, охороною матеріальних цінностей і кадрами свідчили про загальний занепад виробничої інфраструктури, що було характерно для багатьох підприємств періоду перебудови.

Таким чином, за період 1945–1991 рр. виробничий процес на Дрогобицькому сільзаводі зазнав як якісних, так і структурних змін. Незважаючи на офіційні звіти про виконання планових показників, фактична ефективність виробництва солі поступово погіршувалася, а в 1970–1980-х роках проблема зношення застарілого обладнання стала особливо актуальною.

РОЗДІЛ 3. ДРОГОБИЦЬКЕ СОЛЕВИРОБНИЦТВО В ДОБУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

3.1. Трансформаційні процеси

24 серпня 1991 року, коли було проголошено незалежність України, розпочалася нова ера для всієї країни, зокрема для Дрогобиччини. Цей день ознаменував собою кардинальний розрив із минулим, коли радянська система влади та тоталітарний устрій, що розділяв народ на класи і призводив до морального та економічного занепаду, поступово відходили у тінь. Справжні зміни відчувались уже через кілька днів після цієї події.

Зміни торкнулися не лише політичних установ, але й практичного життя – зокрема, місцевих підприємств. Так, у документації Дрогобицького солевиварювального заводу збереглося розпорядження Дрогобицької міської ради від 27 серпня 1991 року, яке мало на меті привести у відповідність символіку та назви установ новій державній дійсності. У цьому документі зазначалося, що після припинення 24 серпня 1991 року існування Української РСР на територіях Дрогобича та Стебника необхідно скасувати використання радянської державної символіки та гімну СРСР, а протягом тижня – змінити назви державних і громадсько-політичних установ і підприємств, оформлюючи їх державною мовою України [12].

Ці заходи були необхідними для створення нового наративу про державність, заснованого на українських національних традиціях та мовній самобутності. Відмова від радянських символів стала не лише формальністю, а й символом відриву від минулого, спрямованим на консолідацію всіх верств населення навколо ідеї незалежної України. Таке оновлення сприяло формуванню нової ідентичності регіону, послуживши фундаментом для подальших реформ у сфері місцевого самоврядування, управління підприємствами та загального відродження суспільства.

У 2003 році, в рамках економічної реструктуризації, цілісно-майновий комплекс Дрогобицького солевиварювального заводу було здано в оренду на десять років компанії ЗАТ «Галка-Дрогобич», що стало першим кроком у трансформації підприємства; згодом, у зв'язку зі зміною чинного законодавства у 2011 році, підприємство набуло нової організаційно-правової форми – ПрАТ «Галка-Дрогобич», що відображало адаптацію до нових ринкових умов, а після завершення строку оренди, відповідно до наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України № 368 від 14 червня 2013 року, комплекс був повернутий державі і вже 24 липня 2013 року на його основі створено «Державне підприємство Солевиварювальний Дрогобицький завод» з установчим капіталом 9986 грн; станом на 2025 рік підприємство офіційно займається добуванням солі, видобутком інших корисних копалин, розробленням кар'єрів, наданням допоміжних послуг у відповідній сфері та неспеціалізованою оптовою торгівлею, що свідчить про продовження його стратегічного значення для регіону.

Провівши порівняльний аналіз Статутів підприємства за 2017 [50] та 2020 [51] роки (Додаток А), було встановлено, що трансформація статутних положень має значний вплив на функціонування підприємства. Зокрема, уточнення предмету діяльності дозволяє зосередитись на основному напрямку, одночасно розширюючи можливості через збільшення кількості видів діяльності (з 45 до 69), що сприяє диверсифікації бізнесу. Розширення компетенції директора та переформатування структури органів управління, де повноваження представника власника розширено і детально прописано (з 22 до 37 підпунктів), підвищують оперативність і ефективність прийняття рішень. Оновлення розділів, що регулюють облік, звітність та фінансову діяльність, із впровадженням сучасних стандартів фінансової звітності та прозорості, забезпечує стабільність управління фінансовими потоками, що критично важливо для адаптації до умов конкурентного ринку та сталого розвитку підприємства. Зміни у статуті 2020 року спрямовані на модернізацію управління трудовими відносинами та підвищення ефективності колективного

самоврядування. Делегування функцій профспілковим організаціям і розширення повноважень загальних зборів сприяє активнішому захисту прав працівників і покращенню внутрішньої комунікації.

Виробництво солі на Дрогобицькому солевиварювальному заводі базується на випарюванні природних розсолів, що утворюються в результаті розчинення соленосних порід воротищенської серії під дією інфільтруючої прісної води з четвертинних відкладів. Спочатку видобуток розсолів здійснювався згідно із затвердженими запасами (протокол ДКЗ СРСР №4830 від 1966 р.), а в 1996 році підприємство стало одним із перших в Україні, отримавши спеціальний дозвіл на експлуатацію родовища природних розсолів, що включало чотири свердловини та два шурфи [10]. У 2005 році Міністерство навколишнього природного середовища видало дозвіл на користування надрами, що засвідчило відповідність діяльності підприємства екологічним та правовим нормам. Однак у 2016 році державна служба геології та надр тимчасово призупинила цей дозвіл, рішення якого було скасовано судом [46]. Ці події свідчать про необхідність ретельного регулювання видобутку природних ресурсів для запобігання надмірному навантаженню на підґрунтя, що може призводити до карстоутворення та інтенсивної просадки поверхні ґрунту.

Технологічний процес виробництва солі включає подачу відстояного розсолу з шурфа через розсолопроводи у дерев'яні розсолосбірники, а звідти — самопливом у три черені для випарювання. Черені, що нагадують чотирикутні ванни зі звареної листової сталі товщиною 8–10 мм, обладнані топками для нагрівання розсолу. До серпня 2012 року використання газу було основним джерелом тепла, однак зростання витрат змусило підприємство повернутися до технології XIII століття з використанням дров [30; 62; 63]. Розсіл нагрівається до температури кипіння (105–108°C), і, наприклад, у 2003 році норма випарювання з одного череня становила 2,6–2,7 тонни за зміну, хоча сьогодні добуток скоротився до близько 700 кг на добу [14]. Після випарювання сіль сушать у спеціальному сушильному барабані, де гаряче

повітря ефективно видаляє вологу, а готовий продукт автоматично фасується. Оскільки надмірне видобування може порушити фізико-хімічну рівновагу розсолу і спричинити вилуговування чи утворення пустот, експлуатація шурфа здійснюється з дотриманням встановленого дебіту (не більше 55 м³, а рекомендовано – до 50 м³ за добу) із обов’язковим геологомаркшейдерським контролем, що забезпечує безпечну та стабільну роботу виробничого процесу [15].

У 2016 році, щоб активізувати діяльність заводу та вийти на зовнішні ринки, планувалося впровадження міжнародних систем якості та безпеки харчових продуктів і активніше представлення продукції на ярмарках; проте, через специфіку державного підприємства та його систему оподаткування, співпраця з великими продуктовими мережами ускладнювалася вимогами щодо тривалих відстрочок платежів. Тому дрібні підприємці з Дрогобича, Самбора, Стрия, Трускавця, а іноді – з Рівного та Івано-Франківська, а також представники львівського ринку купували дрогобицьку сіль, яка, незважаючи на високу ціну, користувалася найбільшим попитом серед місцевих мешканців. У червні 2020 року, коли на складах заводу накопичилося близько 25 тис. пачок, завдяки активній підтримці працівників, туристично-інформаційного центру та мешканців, було організовано продаж продукції за ціною 12 грн. за 750-грамову пачку, що підкреслює важливість локальної підтримки для збереження виробництва в умовах сучасних ринкових викликів [27].

До 2015 року Дрогобицький солевиварювальний завод мав статус стратегічного підприємства і не підлягав приватизації. Було зроблено спроби трансформувати його в орендне підприємство, а статут орендного підприємства, прийнятий у 1993 році, передбачав ефективніше використання державного майна шляхом залучення інвестицій, запровадження нових технологій та організаційних форм роботи. Окремі приміщення заводу здавалися в оренду, а на базі цеху для розфасування і сушіння солі планувалося створити українсько-литовське підприємство «Мінерал». Однак у травні 2015 року Кабінет Міністрів України постановою № 271 вніс завод до переліку

об'єктів для прозорості та конкурентної приватизації [47]. Ця зміна відображала стратегічне рішення держави щодо необхідності залучення приватного капіталу для подолання фінансових та технічних проблем підприємства та його модернізації.

Приватизація Дрогобицького солевиварювального заводу викликала занепокоєння серед громади щодо можливої втрати унікальної технології видобутку солі та забудови історичної території. Частина працівників вбачала у приватизації шанс на фінансове відновлення заводу, однак активісти та місцеві депутати виступили проти цього рішення. У 2018 році громадська ініціатива «Зберегти солеварню» розгорнула широку адвокаційну кампанію з інформаційно-роз'яснювальною роботою та масовими зверненнями до Кабінету Міністрів, підтриманими Дрогобицькою міською та Львівською обласною радами. Завдяки активним діям проблему було висвітлено на національному рівні, що допомогло привернути увагу до важливості збереження заводу як історико-культурного осередку [39].

У червні 2018 року під час спільного засідання представників Дрогобицької міської ради, керівництва заводу та громадських активістів було обговорено шляхи збереження солеварні. Всі сторони погодилися щодо необхідності збереження виробництва та робочих місць, а також розвитку території заводу в культурному, туристичному та рекреаційному напрямках. Однак питання приватизації залишається відкритим: завод досі не внесено до переліку підприємств, що не підлягають приватизації, згідно із Законом України [22].

У 2024 році Фонд держмайна включив цілісний майновий комплекс заводу до об'єктів, які можуть бути приватизовані (відповідно до наказу Фонду державного майна України від 19.11.2024 № 2659), що створює ризики для збереження історичного виробництва [44].

Таким чином, проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року стало початком глибоких змін у Дрогобиччині, зокрема в діяльності місцевих підприємств. Дрогобицький солевиварювальний завод адаптувався до нових

умов, проходячи через реструктуризацію, зміну форм власності та виклики ринкової економіки.

3.2. Промислово-виробничий потенціал

Дрогобицький солевиварювальний завод розташовується у південній частині міста Дрогобича, вздовж річки Побук (притоки Тисмениці) за адресою вулиця Солоний Ставок, 27, із прямим зв'язком із центром міста через вулицю Жупною; його територія займає 5,8 га, на яких розміщено будівлі різного віку та призначення, що свідчить про поступовий розвиток об'єкта протягом століть [5]. Особливу увагу привертає шурф № 1 – королівський об'єкт, уведений в експлуатацію у XV столітті, який і сьогодні єдиний працюючий елемент заводу: шахта-колодязь розміром 3,5×2,5 м із глибиною 48 м забезпечує дебіт 55 м³ води за добу при середній мінералізації розсолу 290 г/л. Найстаріша споруда підприємства – одноповерхова дерев'яно-цегляна будівля з чотиригранною вежею, де колись функціонував верстат качалка СКН (3) (зараз не діє), прикрашена двома схрещеними молотками, що символізують поєднання інтелекту та важкої праці, як свідчить девіз геологів «розумом і молотком» [13]. Над гирлом споруди встановлено високий металевий каркас, облицьований дерев'яними дошками, а для безпечного спуску до шахти по її периметру розташовано сходи та сходові майданчики, що, разом із недосконалими внутрішніми оздобленнями та частковою добудовою в 70-х роках XX ст., підкреслює історичну еволюцію та архітектурну різноманітність цього важливого об'єкта інфраструктури Дрогобича.

У період незалежності для реалізації продукції пропонувалася кухонна сіль виварена з природних розсолів, що продавалася у різних формах: йодована, фасована в паперові пачки або поліетиленові пакети по 750 г і 1 кг з подальшим затарюванням у поліетиленові мішки по 16,5 кг, а також сіль без

добавок у поліетиленових пакетах та насипом у мішки по 40 кг. Такий асортимент дозволяв задовольнити різноманітні споживчі потреби, враховуючи як профілактичну функцію йодованої солі у боротьбі з йододефіцитом, так і традиційне застосування кухонної солі для соління. Унікальність методу виварювання, який зберігається як традиційний виробничий процес на одному із найстаріших підприємств України та Європи, дає можливість моделювати кристалічну структуру продукту. В результаті утворюються кристали різного розміру та форми, що додає солі особливого естетичного вигляду – наприклад, «Соляна квітка Карпат» – що свідчить про творчий аспект технології і має потенціал для визнання як нематеріальна спадщина ЮНЕСКО. Крім високої чистоти та оптимального складу (хлористий натрій не менше 97,5 %, йод – 10 %, волога не більше 1,0 % для солі з добавками), цей процес забезпечує екологічність продукту, що розчиняється у воді без домішок гіпсу та містить корисні мінерали [3].

Паралельно з виробничими процесами, об'єкт Дрогобицького солевиварювального заводу є важливим історико-культурним комплексом, що відображає еволюцію солеварного виробництва протягом століть. На території заводу розташовано низку будівель із різними архітектурними особливостями – від старовинного солевиварювального цеху ХІХ століття, який за «Обліковою Карткою об'єкта культурної спадщини» зберіг свій колишній облік, до залишків виробничих споруд 1941 року та сучасних приміщень для фасування і зберігання продукції [5]. Крім того, на території знаходяться діючі розсолозбірники, адміністративний корпус колишньої контори та інші допоміжні будівлі, що утворюють цілісний ансамбль, прикрашений зеленими насадженнями і навіть невеликими струмками. Цей комплекс не лише забезпечує виробництво високоякісної солі, але й є живим свідком історичних трансформацій, поєднуючи традиції минулого з сучасними технологіями, що підсилює його культурну цінність та потенціал для включення до списку об'єктів нематеріальної спадщини.

Після 1991 року, відповідно до збережених архівних даних, діяльність Дрогобицького солевиварювального заводу одразу після здобуття незалежності демонструвала високий виробничий потенціал. У 1993 році завод повністю виконував виробничі плани, за що працівники отримували премії, що становили 70 % від тарифного фонду. Цей період свідчить про високий рівень мотивації колективу та ефективну організацію праці. Водночас, у 1994 році з'явилися перспективні плани з модернізації виробництва: компанія «УкрПКТісіль» розробила проєкт нового цеху випарки солі, заснований на технології випарювання очищених розсолів у потужних випарних агрегатах за розробкою Київського політехнічного інституту [4; 14].

У першому півріччі 1995 та 1996 років обсяги вивареної солі та її фасування поступово зростали – відповідно 1113 і 1385 тонн солі, що відображало покращення виробничої ефективності, а значний ріст обсягу промислової продукції та прибутку свідчив про позитивну динаміку підприємства. Проте вже у 1998 році, при видобутку 2687 тонн розсолу, технологічні втрати склали 1278 тонн, що, хоча й відповідало нормам, вказувало на існування технологічних викликів. У 2002–2003 роках спостерігалось зниження обсягів виробництва солі та зменшення товарної вартості продукції, а до 2008 року завод виробляв лише 3000 тонн солі, що не покривало потреб навіть однієї області. Виробництво було тимчасово призупинено до відновлення діяльності у листопаді 2013 року в статусі державного підприємства, що зумовило виробництво лише 10,8 тонн солі у цьому році, а загальний обсяг з листопада 2013 до березня 2021 року склав 841,1 тонни. Ці зміни відображають адаптацію підприємства до пострадянських економічних умов, а також його зусилля щодо модернізації та оптимізації виробничих процесів у відповідь на виклики часу [7; 8; 9].

Незважаючи на суттєве зменшення обсягів виробленої та реалізованої продукції, підприємство продовжує функціонувати, досягаючи мінімальних прибутків – чистий прибуток коливався від 78 298 грн. у 2013 р. до 184 938 грн. у 2018 р., але 2020 р. завершився збитками у 311 767 грн., тоді як у першому

кварталі 2021 р. було отримано прибуток у 130 984 грн [11;59; 60; 61]. У 2021 році завод з чистого прибутку отримав лише 20 600 грн., однак чистий прибуток у 2022 році склав 429 500 грн., а у 2023 році – 503 200 грн. [24], що свідчить, що підприємство демонструє позитивну динаміку фінансових показників, незважаючи на складні економічні умови. Зростання чистого прибутку може свідчити про ефективніше управління ресурсами, оптимізацію витрат або поступове відновлення попиту на продукцію. Водночас такий результат може бути пов'язаний із загальними ринковими тенденціями, державними програмами підтримки або змінами у внутрішній структурі підприємства.

У 2013 році, аналізуючи виробничі перспективи заводу, маркшейдер і гідрогеолог Оксана Бунда підкреслила, що потенціал збільшення видобутку солі існує лише за умови використання всіх свердловин, однак вони були занедбані протягом тривалого часу, що обмежувало продуктивність підприємства. Одночасно, сучасні технології могли б дозволити не лише значно збільшити виробництво, а й знизити виробничі витрати, проте спроби модернізації, зокрема будівництво двох нових панв, зупинилися через брак коштів. Крім того, розміщення потужних виробничих об'єктів у старій частині Дрогобича створювало серйозні ризики – вже наприкінці 80-х років міська рада та управління архітектури заборонили встановлення вакуумної виварки через потребу у високій надбудові, що спонукало планувати перенесення основних потужностей заводу до Губицького родовища для застосування технології вилуговування. До того ж, новітнім установкам для забезпечення рентабельності необхідні великі об'єми однорідного розсолу, тоді як різна мінералізація з кожної свердловини вимагає додаткового очищення, що додає ще один рівень технологічних викликів.

Дрогобицька солеварня змогла вистояти серед інших завдяки згуртованості та самовідданості колективу. Попри складні умови, працівники доклали максимум зусиль, щоб підприємство не припинило діяльність. Коли постачання газу припинилося, саме вони власноруч збудували дві малі печі з

чанами та продовжили виварювати сіль на дровах, виконуючи весь процес вручну. У грудні 1993 року на заводі працювало 95 осіб, переважно чоловіків, тоді як жінок було лише 17. Досвід роботи мав широкий діапазон: 33 особи працювали менше року, 26 – від одного до п'яти років, а 34 – понад п'ять років. У 1996 році кількість працівників зменшилася до 93, у 1999 – до 78, а у 2003 році штат скоротився до 39 осіб, що відображало поступове зниження виробничих потужностей. У 2013–2019 роках чисельність працівників Дрогобицького солевиварювального заводу зазнавала коливань, що відображало як економічні умови, так і виробничі потреби підприємства. У 2013 році на заводі працювало лише 9 осіб, однак вже у 2014 році штат зріс до 24 працівників, і цей показник залишався стабільним до 2016 року. У 2017 році чисельність персоналу збільшилася до 28 осіб, що могло бути пов'язане з розширенням діяльності або зростанням попиту на продукцію. Проте у 2018 році кількість працівників знову скоротилася до 24 осіб, а у 2019 році зафіксовано незначне зростання – до 26 осіб [6]. Така динаміка свідчить про нестабільність кадрової політики заводу, яка, ймовірно, залежала від фінансового стану підприємства та змін у стратегії його розвитку.

Станом на 2023 р. у ДП «Солевиварювальний Дрогобицький завод» налічувалося 40 працівників [24].

Таким чином, Дрогобицький солевиварювальний завод є унікальним історико-промисловим об'єктом, що зберіг традиційну технологію виробництва солі. Попри економічні труднощі, зниження обсягів виробництва та застарілі технології, підприємство продовжує функціонувати.

3.3. Туристично-культурні вектори розвитку

21 травня 1991 року рішенням Львівського облвиконкому № 280 комплекс споруд Дрогобицького солеварного заводу отримав статус пам'ятки

місцевого значення (охоронний номер 1834-м) [5]. Уже в 1992 році, з ініціативи заводу, Інститут «Укрзахідпроектреставрація» провів обстеження території та технічного стану архітектурної пам'ятки XIII століття. Було розроблено програму реставраційних заходів і проведено фотофіксацію об'єктів. До комплексу на той час входило 22 споруди, більшість із яких перебувала в незадовільному чи аварійному стані, із рівнем руйнування від 30 до 80 %. Враховуючи історичне значення солеварні для промислового розвитку міста ще з давньоруських часів, фахівці запропонували створити на її базі музей солеваріння за аналогією до музеїв під відкритим небом. Наукове керівництво проєктом здійснювала головний архітектор Львівського інституту «Укрзахідпроектреставрація» І. Д. Яворська.

У 2007 році, в межах Комплексної програми паспортизації об'єктів культурної спадщини (2003–2010 рр.), управління охорони культурної спадщини Львівської ОДА профінансувало виготовлення облікової документації для комплексу споруд Дрогобицького солеварного заводу XIII–XX ст., що має статус пам'ятки архітектури місцевого значення.

У 2000-х роках дирекція заводу висувала ініціативу щодо створення на його території культурно-туристичного комплексу з відпочинковою інфраструктурою – котеджами, спа-салонами, рестораном і кафе. Подібні ідеї знайшли відображення і в проєкті реконструкції підприємства, розробленому Ю. Волощак у 2008 році, який передбачав облаштування на базі заводу туристичних, торговельних та оздоровчих об'єктів [29, с. 24]. Запропоновані зміни могли б сприяти розвитку туристичної привабливості та економічної рентабельності території. Однак реалізація таких проєктів не відповідала статусу історико-архітектурного заповідника, а нова забудова могла б порушити історичну цілісність середмістя.

Музей «Дрогобиччина», який займається дослідженням і популяризацією історико-культурної спадщини міста, розробив власну концепцію реконструкції Дрогобицької солеварні. Цей план поєднав елементи

розвитку підприємства та історико-туристичні ініціативи, спрямовані на збереження автентичності пам'ятки та її адаптацію для відвідувачів.

Основною ідеєю було створення відкритого міського історико-архітектурного заповідника, що об'єднав би архітектурні комплекси музею та діюче солевидобувне виробництво. Передбачалося, що цей простір стане не лише історичною пам'яткою, а й туристичною атракцією для гостей та мешканців міста.

У межах цього проєкту планувалося поступово перенести на територію скансену низку архітектурних пам'яток із регіону. Зокрема, сюди могли б переїхати дерев'яні хати XVII–XX століть, зведені в традиційному бойківському стилі, із сіл Унятичі та Бистриця Дрогобицького району, а також рідкісний водяний млин із села Зубриця [28, с. 246-247]. Ці об'єкти мали б відтворювати робітниче поселення поблизу солеварні, зберігаючи історичний вигляд та атмосферу.

Деякі архітектурні споруди передбачалося перетворити на виставкові приміщення. Тут мали б розміститися мультимедійні експозиції про історію солевидобування у всеукраїнському та світовому контексті, а також музейні артефакти, фотографії та матеріали, що висвітлюють культурну спадщину української, польської та єврейської громад Дрогобича.

Окремий акцент зробили на розвитку промислового туризму. У рамках проєкту пропонувалося зберегти старі шахти, виробничі цехи та обладнання австрійського, польського та радянського періодів, аби демонструвати історичні методи видобутку солі. Це могло б зробити заповідник унікальним серед аналогічних європейських об'єктів.

Крім того, у межах комплексу планувалося створити експозицію народних ремесел та етнографії, що дало б змогу відвідувачам глибше познайомитися з культурними традиціями регіону.

У 2018 році в межах проєкту Київський діалог за підтримки МЗС Німеччини громада Дрогобича працювала над концепцією ревіталізації солеварні [1]. На її основі студенти Львівської політехніки під керівництвом

доцента Василя Петрика розробили архітектурний проєкт оновлення підприємства.

Концепція передбачає збереження виробництва та діючої свердловини соляного розсолу, використання солі для оздоровчих процедур, а також створення культурно-історичного комплексу Парк Зварич, що об'єднає Дрогобицьку солеварню та дві дерев'яні церкви (Святого Юра й Чесного Хреста).

Проєкт передбачає консервацію й реконструкцію будівель, облаштування зелених зон, музейних, виробничо-експозиційних, відпочинкових і оздоровчих просторів. Завдяки чітко спланованому зонуванню територія максимально розкриє свій потенціал для жителів і туристів.

У 2021 році на базі Львівської політехніки та Технічного університету Кайзерслаутерна відбулися студентські воркшопи, присвячені розвитку Дрогобицької солеварні. Було розроблено чотири концепції, які акцентують на арт-просторі для туристів та благоустрої території, включаючи створення громадського центру, зон для конференцій, коворкінгів і літніх театрів. Також обговорювалася ідея рекреаційно-туристичного комплексу, що об'єднав би Дрогобич, Трускавець і Борислав. У серпні 2021 року розпочалася робота над Комплексною програмою ревіталізації Дрогобицької солеварні, профінансованою Українським культурним фондом. Проєкт реалізовувався ГО «Прорив-місто» у партнерстві з місцевими та міжнародними установами й залученням експертів. Його метою стало створення архітектурної концепції та економічної стратегії розвитку підприємства, що сприятиме збереженню історичної спадщини та її інтеграції в сучасний міський простір [35].

Дрогобицька сіль стала не лише історичним символом міста, а й важливим елементом його брендування та культурного розвитку. Туристичне гасло «Дрогобич – у ньому вся сіль» підкреслює значення солеварної спадщини, яка відображена у міській символіці, логотипах установ та новій айдентиці сільзаводу. Сучасні ініціативи, зокрема редизайн пакування солі дизайнером Олегом Білим, сприяють збереженню історичних традицій і

популяризації солеваріння. Логотип, що поєднує гравюрне зображення заводу, символ молотів та форму кристалу солі, підкреслює унікальність дрогобицького підприємства. Водночас міські заклади активно використовують місцеву сіль у гастрономічних експериментах, пропонуючи солону каву та десерти, що додає туристичної привабливості регіону.

Мистецтво також відіграє важливу роль у популяризації солеварної спадщини. Художні пленери, ініційовані Левом Скопом, залучають митців, які увіковічують образ солеварні у своїх творах, а виставки та каталоги допомагають зберегти пам'ять про її значення. Символічним жестом стало створення арт-об'єкта Юрія Чернявського «При потребі розбити скло», що наголошує на крихкості спадщини та необхідності її збереження. Крім того, популяризації промислового туризму сприяють екскурсії на солеварню, які проводяться з 2019 року, а також онлайн-тури, що дають змогу ознайомитися з історичною територією. Активна комунікація підприємства через соціальні мережі забезпечує залученість мешканців і підтримує інтерес до унікальної спадщини Дрогобича.

У період воєнного стану в Україні, екскурсії відбуваються двічі на тиждень – у вівторок та у четвер, тривають 40 хвилин і організовуються Туристично-інформаційним центром Дрогобича. Під час екскурсії відвідувачі можуть побачити шахту, з якої видобувається соляний розчин, процес виварювання та висушування солі, а також почути розповідь технолога підприємства Оксани Бунди. Максимальна кількість учасників – 15 осіб, мінімальна – 5 [1]. Екскурсію можуть скасувати у випадку повітряної тривоги.

Таким чином, Дрогобицька солеварня має значний туристичний потенціал, який поєднує історико-культурну спадщину, промисловий туризм та сучасні ініціативи ревіталізації. Завдяки екскурсіям, мистецьким проєктам, музейним експозиціям та гастрономічним особливостям, вона стає важливою атракцією для відвідувачів.

ВИСНОВКИ

Будучи стратегічним центром солевидобутку та торгівлі, Дрогобицька солеварня сприяла зростанню міста, розвитку ремесел і формуванню міської інфраструктури, що підтверджується історичними документами та топографічними дослідженнями. Зміни у власності, запровадження державних монополій та технологічні удосконалення відображають динамічний процес трансформації солеварного промислу, який, попри конкуренцію та економічні виклики, залишався важливим фактором розвитку Дрогобича впродовж століть.

У перші десятиліття австрійського правління Дрогобицька солеварня зазнала докорінних змін, пов'язаних із впровадженням державної монополії на видобуток і торгівлю сіллю. Австрійська адміністрація централізувала управління промислом, ліквідувавши приватне володіння та обмеживши економічну свободу місцевих виробників, що призвело до соціальних змін, зокрема перетворення незалежних солеварів на найманих робітників. Попри бюрократизацію процесів, впровадження європейських методів управління та модернізації технологій сприяло стабілізації виробництва, однак поступове зниження рентабельності та конкуренція з дешевою російською сіллю призвели до скорочення галузі в першій половині XIX століття.

У другій половині XIX – на початку XX століття Дрогобицька солеварня пройшла шлях від державної монополії до поступової модернізації, що супроводжувалася покращенням технологічних процесів та інфраструктури. Запровадження нових методів опалення, покращення системи видобутку та переробки солі сприяли підвищенню продуктивності, хоча виробництво залишалося під жорстким державним контролем. Водночас екологічні проблеми, економічні кризи та військові дії значно впливали на стабільність підприємства.

У міжвоєнний період (1919–1939) Дрогобицька солеварня залишалася важливим промисловим об'єктом регіону, але зазнавала значного впливу

державної монополії, що обмежувало її конкурентоспроможність. Попри технічну модернізацію, включаючи перехід на використання нафтового газу та впровадження нових енергетичних рішень, підприємство стикалося з нестабільним попитом, зростанням виробничих витрат та бюрократичним управлінням. Високі податки, централізоване регулювання цін і штучне обмеження ринку спричинили труднощі у розвитку виробництва, хоча періодично завод демонстрував зростання продуктивності.

У роки Другої світової війни Дрогобицька солеварня зазнала суттєвих трансформацій, спричинених зміною політичних режимів. Радянська влада у 1939–1941 роках здійснила націоналізацію підприємства, розпочала модернізацію виробництва та посилила трудову дисципліну, однак не змогла повністю реалізувати заплановані проєкти через нестачу ресурсів. Під час німецької окупації завод увійшов до складу монополії «Salzmonopol» і продовжив роботу під керівництвом нової адміністрації, що впроваджувала раціональні організаційні рішення та модернізацію виробничих потужностей. Попри воєнні труднощі, підприємство стабільно забезпечувало регіон сіллю, хоча соціальні умови працівників залишалися складними.

Дрогобицький солевиварювальний завод у 1945–1991 роках функціонував у межах планової економіки СРСР, демонструючи стабільне виконання та перевиконання виробничих норм, попри нестачу ресурсів та застаріле обладнання. Підприємство активно залучалося до соціалістичних змагань, впроваджувало технологічні вдосконалення та механізацію, що сприяло зростанню продуктивності. Водночас завод зазнав впливу радянської каральної системи. Перебудова та перехід до ринкових відносин наприкінці 1980-х років стали серйозним випробуванням для заводу, проте запровадження орендного підряду допомогло стабілізувати його фінансовий стан, хоча інфраструктурні проблеми залишалися нерозв'язаними.

Із проголошенням незалежності України Дрогобицький солевиварювальний завод почав шлях трансформації, адаптуючись до нових економічних і політичних реалій. Протягом десятиліть підприємство пережило

оренду, зміну правового статусу, державне управління та спроби приватизації. Виробничий процес зазнав змін, зокрема повернення до традиційного використання дров замість газу через економічні фактори. Попри складнощі, завод залишався стратегічно важливим для регіону, зберігаючи давню технологію випарювання солі. Громадські ініціативи активно виступали за його збереження, наголошуючи на історико-культурній цінності підприємства. Сьогодні питання його приватизації залишається відкритим.

Дрогобицький солеварний завод, розташований у старовинній частині міста, є унікальним виробничо-історичним об'єктом, що зберіг метод виварювання солі з природних розсолів. Попри економічні та технологічні труднощі, підприємство продовжує діяльність завдяки самовідданості працівників і традиційним методам виробництва. У різні періоди воно демонструвало високий виробничий потенціал, але нестача фінансування обмежила модернізаційні процеси. Проблеми з видобутком, неритмічне постачання матеріалів та зростання собівартості продукції сприяли зниженню обсягів виробництва.

Попри тривале занепадання комплексу Дрогобицької солеварні, з початку 2000-х років активно обговорюються проекти його реконструкції, що поєднують автентичне виробництво з музейними та туристичними ініціативами. Концепція створення історико-архітектурного заповідника передбачає як збереження старих споруд, так і розвиток нових туристичних просторів, включно з експозиціями, відпочинковими зонами та рекреаційним парком. Важливим кроком є інтеграція солеварні в туристичні маршрути регіону, що може забезпечити її сталий розвиток. Подальша реалізація комплексної програми ревіталізації сприятиме як збереженню культурної цінності, так і залученню туристичних потоків, що позитивно вплине на економіку міста.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. 3 серпня дрогобичан запрошують на презентацію проекту ревіталізації Дрогобицької солеварні. URL: <https://drohobych-rada.gov.ua/anons-3-serpnya-drogobychanzaproshtuyut-na-prezentatsiyu-proektu-revitalizatsiyi-drogobytiskoyi-solevarni-2/>
2. Архів Дрогобицького солевиварювального заводу, м. Дрогобич. Спр. № 07–10.
3. Архів Дрогобицького солевиварювального заводу. Довідка «Закрите акціонерне товариство Галка-Дрогобич. Пропонуємо для реалізації».
4. Архів Дрогобицького солевиварювального заводу. Наказ від 26.02.93 р. № 9-А.
5. Архів Дрогобицького солевиварювального заводу. Облікова картка об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини «Комплекс споруд Дрогобицького солеварного заводу. Шахта соляної ропи № 1 («Королівська»)».
6. Архів Дрогобицького солевиварювального заводу. Спр.: Довідка щодо кількості працівників ДП «Солевиварювальний Дрогобицький завод» (без пагінації).
7. Архів Дрогобицького солевиварювального заводу. Спр.: Звіт про виробництво 2003–2002 р. (без пагінації). Виробництво видів промислової продукції.
8. Архів Дрогобицького солевиварювального заводу. Спр.: Звіти 1996 р.
9. Архів Дрогобицького солевиварювального заводу. Спр.: Звіти 1998 р.
10. Архів Дрогобицького солевиварювального заводу. Спр.: Звіти 1998 р., без пагінації: доповідна записка до звіту Дрогобицького солевиварювального заводу за 9 місяців 1998 р.

11. Архів Дрогобицького солевиварювального заводу. Спр.: Основні показники розвитку підприємства за 2013 р. (без пагінації). Довідка щодо діяльності ДП «Солевиварювальний Дрогобицький завод» за період з 14 червня 2013 р. до 31 березня 2021 р.
12. Архів Дрогобицького солевиварювального заводу. Спр.: Різні питання 1991 р. (без пагінації). Розпорядження Дрогобицької міської Ради народних депутатів Львівської області від 21.07.1991 р. № 184.
13. Архів Дрогобицького солевиварювального заводу. Спр.: Різні питання 1991 р. (без пагінації). Облікова картка об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини «Комплекс споруд Дрогобицького солеварного заводу. Солеварний цех».
14. Архів Дрогобицького солевиварювального заводу. Юрчик М. Дрогобицький солевиварювальний завод. Історична довідка (машинопис).
15. Бунда О. Щодо виробничих перспектив Дрогобицького сіль заводу. *Галицька Брама*. 2013. № 7–9 (223–225). С. 10.
16. Бунда О. Щодо виробничих перспектив Дрогобицького сільзаводу. *Галицька брама*. 2013. № 7–8. С. 5.
17. Гаврилюк М. Історична топографія середньовічного Дрогобича. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. 1998. Вип. III. С. 164–172.
18. Галів М., Галик В. Дрогобицька солеварня у системі державної соляної монополії Польщі (1919–1939). *Сторінки історії*, 2023. № 57. С. 192–216.
19. Гошко Ю. Звичаєве право населення Українських Карпат та Прикарпаття XIV–XIX ст. Львів : Інститут народознавства НАН України, 1999. 336 с.
20. Гошко Ю.Г. Промисли й торгівля в українських Карпатах XV–XIX ст. Київ : Наукова думка, 1991. 253 с.
21. Гречило А., Савчук Ю., Сварник І. Герби міст України (XIV – I пол. XX ст.). Науково-популярне видання. Київ : Тов. Брама, 2001. 399 с.

22. Громада – Влада – Керівництво підприємства: Перші спільні дії заради порятунку Дрогобицького солевиварювального заводу. URL: <https://drohobych-rada.gov.ua/gromadavlada-kerivnytstvo-pidpryyemstva-pershi-spilni-diyi-zarady-poryatunku-drogobyskogosolevyvaryvalnogo-zavodu-foto/>
23. Грушевський М. Історія України-Руси. Т. VI. Київ : Наукова думка, 1995. 667 с.
24. Державне підприємство «Солевиварювальний дрогобицький завод». Youcontrol. URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/38831368/.
25. Державний архів Львівської області. Ф. 5002. Оп. 1. Спр. 1, 3, 5, 7, 8.
26. Державний архів Львівської області. Ф. Р-1939. Оп. 1. Спр. 2, 6.
27. Дрогобицька солеварня призупинила виробництво через надлишок продукції. URL: https://zaxid.net/drogobitska_solevarnya_zupinila_virobnitstvo_soli_cherez_nadlis_hok_produktsiyi_n1504035
28. Дрогобицька солеварня: нарис історії від найдавніших часів до початку ХХІ ст. : колективна монографія / Галів М., Біла С., Галик В., Ільницький В. та ін. Суми : Університетська книга, 2022. 314 с.
29. Думан Т. Діюче солевидобувне підприємство у скансені. *Галицька Брама*. 2013. № 7–9 (223–225). С. 23–24.
30. Дяків В., Хевпа З. Сучасна соляна криза в Україні та перспективи і проблеми відновлення видобутку і виробництва кам'яної, технічної, харчової солі. *Вісник Львівського університету. Серія геологічна*, 2024. № 38. С. 82-93.
31. Екскурсія на виробництво Дрогобицької солі. Офіційний веб-сайт Дрогобицької солеварні. URL: <https://drohobych-saltworks.com/excursions/>.
32. Ільницький В., Галів М. Українсько-польське протистояння на теренах Дрогобиччини (1943 – 1944 рр.): документи ОУН і УПА. Дрогобич: Посвіт, 2008. 60 с.

33. Ісаєвич Я. Солеваріння в Дрогобичі та його околицях у XVI–XVIII ст. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. 2003. Вип. 7. С. 108–121.
34. Клапчук В. М., Польова Л. В., Новосьолов О. В. Видобування солі в Галичині (1867–1914). *Сторінки історії*. 2022. Вип. 55. № 20 (183). С. 71–87.
35. Комплексна програма ревіталізації Дрогобицької солеварні та прилеглої території. Дрогобич, 2021. 140 с.
36. Кулин О. Стара Сіль: джерела з глибин. Дрогобич : Коло, 2017. 200 с.
37. Лазорак Б. «Его сіятельству господину военному генераль-губернатору Галиції...»: Доповідна записка російського інженера про стратегічне значення окупованого соляного заводу в Дрогобичі (1914 р.). *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. 2017. Спец. вип. III. С. 129–149.
38. Мельник І. Згадаймо Івана Верхратського. Збруч. 26.04.2016. URL: <https://zbruc.eu/node/50747>.
39. Місцеві обранці Дрогобича та Стебника звернулися до Прем'єр-міністра України про недопущення приватизації Дрогобицького солевиварювального заводу. URL: <https://lifeinfo.com.ua/2016/11/28/mistsevi-obrantsi-drogobycha-ta-stebnyka-zvernulysya-do-premyer-ministra-ukrayiny-pro-nedopushchennya-pryvatyzatsiyi-drogobytskogosolevyvayuvalnogo-zavodu.html>
40. Московська окупація Галичини 1914 – 1917 рр. в свідченнях сучасників (Галицький архів) / упор. В. Семенів. Львів, 2018. 528 с.
41. Нариси з історії Дрогобича (від найдавніших часів до початку XXI ст.) / за наук. ред. Л. Тимошенка. Дрогобич : Коло, 2009. 320 с.
42. Національний музей імені Митрополита Андрея Шептицького у Львові. Відділ рукописної та стародрукованої книги. Ркп. 506. Арк. 1–8 зв.
43. Олійник О. Містобудівний розвиток західних земель України: між Сходом та Заходом. *Архітектурна спадщина України*. 1994. Вип 1. С. 57–75.
44. Переліки об'єктів малої приватизації. Офіційний веб-сайт Фонду державного майна України. URL: <https://www.spfu.gov.ua/ua/content/spf-privatization-objects-perelik-obektov-na-god.html>.

45. План солеварні. URL: <https://drohobych-saltworks.com/plan/>.
46. Постанова Касаційного адміністративного суду Верховного Суду України від 16.08.2021 по справі 826/13045/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99037183>.
47. Про проведення прозорості та конкурентної приватизації у 2015-2017 роках: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.05.2015 № 271. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/271-2015-%D0%BF#Text>.
48. Семик. Заслужений дослідник. Краківські вісті, 12–13.02.1940. Збруч. 26.04.2016. URL: <https://zbruc.eu/node/86970>
49. Смуток І., Тимошенко Л. Інвентар Дрогобицького староства 1568 р. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. 2006. Вип. Х. С. 519–570.
50. Статут Державного підприємства «Солевиварювальний дрогобицький завод» 2017р. URL: <https://www.saltfactory.com.ua/file/statut2017.pdf>
51. Статут Державного підприємства «Солевиварювальний дрогобицький завод» 2022р. URL: <https://www.saltfactory.com.ua/file/statut2020.pdf>.
52. Тимошенко Л. Візитаційні описи Дрогобицьких церков 1764 р. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. 2000. Вип. IV. С. 398–412.
53. Тимошенко Л. Документи до історії церкви та братства Св. Юра в Дрогобичі (друга половина XVII – початок XVIII ст.). *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. 2014. Вип. XVII–XVIII. С. 467–476.
54. Тимошенко Л. Документи до церковної історії Дрогобича (друга половина XVII – початок XVIII ст.). *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. 2005. Вип. IX. С. 467–476.
55. Тимошенко Л. Нариси з історії давнього Дрогобича. *Праці НДЛАК ДДПУ ім. І. Франка*. 2003. Вип. 2. 73 с.
56. Тимошенко Л. Нові джерельні свідчення про герб Дрогобича. Інтернет-газета «Майдан», 8 травня 2014 . URL: <http://maydan.drohobych.net/?p=28090>

57. Тимошенко Л. Проблеми історичної топографії давнього Дрогобича. *До джерел: збірник наукових праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-річчя*. Т. 1. Київ ; Львів, 2004. С. 727–745.

58. Фан Р. Історія єврейської національної автономії в період ЗахідноУкраїнської Республіки : пер. с идиш. Львів : Україна модерна: МанускриптЛьвів, 2019. 270 с.

59. Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва за 2018 рік. URL: <https://www.saltfactory.com.ua/file/fz2018.pdf>.

60. Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва за 2019 рік. URL: <https://www.saltfactory.com.ua/file/fz2019.pdf>

61. Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва за 2020 рік. URL: <https://www.saltfactory.com.ua/file/fz2020.pdf>.

62. Юрчишин Н. Еволюція технології виробництва Дрогобицької солі від найдавніших часів до початку ХХІ ст. *Збірник наукових праць студентів історичного факультету*, 2020. Вип. Х. С. 8–19.

63. Юрчишин Н. Способи та шляхи транспортування Дрогобицької солі з найдавніших часів до початку ХХІ ст. *Збірник наукових праць студентів історичного факультету*, 2019. Вип. ІХ. С. 8–19.

64. Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie w skutek fundacyi śp. Alexandra hr. Stadnickiego. Wyd. Sraraniem Galicyjskiego Wydziału Krajowego. T. 5. Lwów: Z drukarni narodowej W. Manieckiego, 1875. 293 s.

65. Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie w skutek fundacyi śp. Alexandra hr. Stadnickiego. Wyd. Sraraniem Galicyjskiego Wydziału Krajowego. T. 9. Lwów: Z I związkowej drukarni, 1883. 339 s.

66. Archiwum Narodowe w Krakowie. Zespol 29/301: Polski Monopol Solny 1925– 1939. Sygn. 2, 7, 8.

67. Bukowski K., Jackiewicz A. Sól i saliny polskie. Warszawa, 1926. 108 s.

68. Czemeryński K. O dobrach koronnych byłej Rzeczypospolitej Polskiej: w II. Działach (Dział 1: O dobrach koronnych byłej Rzeczypospolitej Polskiej; Dział 2: O dobrach koronnych w granicach byłej Rzeczypospolitej Polskiej. Lwów, 1870. 290 s.
69. Franciszek Siarczyński. Drohobycz na początku XIX wieku. Ziemia Drohobycka. Stowarzyszenie Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej. 2002. № 16. S. 124–126.
70. Grata P. Monopole skarbowe w polityce podatkowej Drugiej Rzeczypospolitej. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2009. 544 s.
71. Kelb M. Die Soolequellen von Galizien. Jahrbuch der Kaiserlich-Kuniglichen Geologischen Reichsanstalt. B. XXVI. Wien, 1876. P. 135–208
72. Księga radziecka miasta Drohobycza 1542–1563. Z papierów pośmiertnych ś.p. Stefana Sochaniewicza, wydała Helena Polaczkówna. Zabytki Dziejowe. Wydanie Tow. Nauk. we Lwowie. T. IV. Z. 1. Lwów, 1936. 156 s.
73. Majewski S. Sól polska w początkach panowania austriackiego w Galicyi. Przegląd Górniczo-Hutniczy. 1914. Nr. 13. S. 619–626.
74. Majewski S. Sól polska w początkach panowania austriackiego w Galicyi. Przegląd Górniczo-Hutniczy. 1914. Nr. 14. S. 645–650.
75. Majewski S. Sól polska w początkach panowania austriackiego w Galicyi. Przegląd Górniczo-Hutniczy. 1914. Nr. 15. S. 707–712.
76. *Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsowiensi asservantur. Pars VI: Henrici Valesii regis tempora complementens (1573–1574).* Contextuit Maria Woźniakowa. Varsoviae : Oficyna editorial DiG, 1999. 115 p.
77. Mściwujewski M. Z dziejów Drohobycza. Cz. 1. Drohobycz : Księgarnia Ludowa, 1935. 109 s.
78. Prochaska A. Materiały archiwalne wyjęte głównie z Metryki Litewskiej. Lwów : Nakładem Jerzego Sewera Hr. Dunina Borkowskiego, 1890. 212 s.

79. Przemysł solny. Przegląd Gospodarczy. 1921. № 17. S. 629–631.
80. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 19 lipca 1932 r. o organizacji wewnętrznej Dyrekcji Polskiego Monopolu Solnego. Monitor Polski. 1932. № 171. Poz. 202. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP19321710202>
81. Rutkowski J. Podział dochodów w żupach ruskich za Zygmunta Augusta. Poznań: Nakładem PTPN, 1927. 156 s.
82. Trajdos T. M., Brzóstkowska A., Kulewski A. Inskrypcje Historyczne fary w Drohobyczu. Kraków : Homo Dei, 1996. 68 s.
83. Widman K. Wiadomość o archiwum miasta Lwowa. Przegląd Archeologiczny. 1883. Z. 2. S. 73-107.
84. Widman K. Wiadomość o archiwum miasta Lwowa. Przegląd Archeologiczny. 1883. Z. 3. S. 66-101.
85. Windakiewicz E. Pogląd na warzelnictwo i przemysł solny w Polsce. Kraków, 1932. 72 s.
86. Wiślicz T. Zelman Wolfowicz i jego rządy w starostwie drohobyckim w połowie XVIII wieku. Kraków : Universitas, 2020. 263 s.

ДОДАТКИ

Додаток А

Порівняльний аналіз трансформації статутних положень підприємства 2017–
2020 рр.

№	Розділ	Статут 2017	Статут 2020
1	Предмет діяльності	Пункт 3.2.: перелік видів діяльності містить 45 предметів.	Пункт 3.2.: виділено основний предмет діяльності. Пункт 3.3.: розширено перелік видів діяльності до 69 предметів.
2	Органи управління	Пункт 11.1: представником власника (держави) є Уповноважений орган управління. Пункт 10.5.: компетенція директора викладено у 22 підпунктах даного пункту	Пункт 10.1: представником власника (держави) є Суб'єкт управління Підприємством. Пункт 10.16.: компетенцію директора розширено і викладено у 37 підпунктах даного пункту
3	Облік, звітність та фінансова діяльність	Розділ 7 та 8 мають мінімальну інформацію щодо організації фінансової та іншої звітності, а також розподілу прибутку.	Окремо виділено розділ 8 та 9, якими оновлено механізми розподілу прибутку, інтегровані сучасні стандарти фінансової звітності та прозорості.
4	Трудовий колектив	Розділ 12: представником працівників є орган колективного самоврядування; оплата	Розділ 12: представником працівників є профспілка; підприємство самостійно встановлює форми, системи

		праці визначається колективним договором, із дотриманням норм законодавства; присутнє регулювання соціальних відносин між працівниками та Підприємством.	оплати, розмір зарплати та винагород; відсутнє регулювання соціальних відносин між працівниками та Підприємством.
5	Зміни до Статуту	Пункт 4.9. регулює внесення змін до Статуту	Розділ 14 деталізує порядок внесення змін до Статуту